

Luceafărul

ăptămânal de literatură. Nr. 12 (265), serie nouă. Miercuri 27 martie 1996. Preț: 600 lei

cele două morți ale lui Iabîș

cornel
ungureanu

COMISARUL SAU YOGHINUL?

în legătură cu dispariția
lui Tudor Vianu

PER ASPERA AD...?

de ȘERBAN LANESCU

Suferința, s-a zis, teologii împăcându-se cu moralității ate, s-a zis deci, că suferința innobilează; că ar fi una dintre cele mai eficiente căi de a răzbate întru adevărul vieții, întru trăirea autentică ș.a.m.d. Așa o fi. Ce altă confirmare mai puternică decât viața și prestația socială a multora dintre martirii teroarei comuniste, fie că au supraviețuit sau nu pușcăriei? „Memorialul durerii” vine parcă să confirme miracolul creștin. Prin urmare, s-ar putea crede și spune că dacă România a fost, barem în Europa, un poligon de elită al experimentului comunist, atunci românii își pot aroga cu îndreptățire orgoliul unui destin privilegiat. Dar o îndreptățire ce nu vine doar dintr-un trecut, căci procesul innobilării poporului român continuă. Guvernanții care s-au instalat după înlăturarea și căsăpirea lui Ceaușescu nu numai că au avut de grijă ca supușii lor să nu se depraveze prin/în huzur, ci au adăugat noi carate și valențe nobleței conferite de suferință. De asemenea, în ultimii ani, existența noastră socială a câștigat mult în autenticitate. „A fi – crede Cioran – înseamnă să fii incolțit.” Or, dacă într-adevăr așa este, atunci noi românii am fost, după cum și suntem! Cu vârf și-ndesat. Incolțiți mereu, din mai toate părțile, incolțiți în felurite chipuri, vădite ori disimulate, violente ori „blânde”, adaptate parcă pentru toate firile și gusturile. Iar acum, substitutele „democratice” ale represiunii polițienești primitive se dovedesc chiar mult mai eficiente, obținându-se, după cât se arată, performanțe sociale inaccesibile în vremea totalitarismului comunist pur. De-o pildă, fiindcă tot am pominit de „Memorialul durerii”, în ziua când a fost difuzat cel mai recent episod, joi 14 martie, în aceeași zi deci, coincidență, s-a reluat și circulația metroului. Au fost dară înfrânți greviștii? Doamne ferește! Căci românul, ehe! Mai ales în martie, pe la jumatea lui martie, când eroismul național dă uneori pe răscoale. Nici pomeneală de umilință, de îngenunchere ori de alte asemenea interpretări extremiste ale curmării grevei. Nu domnilor, greva de la metrou s-a încheiat prin triumful rațiunii! Acesta este adevărul adevărat deslușit și într-un editorial al „Cronicii române” din care voi cita cu profundă admirație pentru onestitatea gazetarului: „Cum însă n-au existat nici un fel de agresiuni, ci doar avertismentele legale și perfect democratice, oamenii au sfârșit prin a proceda, nu cu teamă, ci cu înțelepciune la reluarea lucrului.” (sb. mea) Și am lăsat în seama cititorului să pună toate ghilimelele, acolo unde se cuvine.

Așadar, totuși, suferința innobilează? Întrebarea devine incomodă dacă privești teledocumentele TVR cu primiri entuziaste, sau privind pe viu, bunăoară, bieții oameni dintr-o gară.

FIUL DIRECTORULUI

de NICOLAE PRELIPCEANU

In liceu, eram în clasă cu fiul directorului. Era un băiat care, mie și amicilor mei, nu ne prea plăcea, dar cum părinții mei se cunoșteau cu ai lui de multă vreme, trebuia să fiu și eu în bune relații cu el. Cred chiar că i-am făcut și o vizită-două, poate chiar mai multe. La el am văzut și am răsfoit prima dată „Istoria” lui Călinescu. Da, acum îmi aduc aminte cu oarecare precizie: am fost de mai multe ori în vizită la fiul directorului, de fiecare dată rugându-l să-mi arate „Istoria”, în fața căreia rămâneam multă vreme, ceea ce, probabil, pe el îl nemulțumea, căci era pornit spre matematică.

Liceul nostru era așezat la poalele unor dealuri împădurite; prin pădurile acelea, de fagi în principal, puteai să mergi mult și bine, puteai și să te pierzi în pădurile din spatele liceului. Noi, însă, nu ne pierdeam în acele păduri decât urmele, când – nu foarte des, recunosc – ne hotărâm să chiulim de la ore. Pădurile înconjurau terenurile unde jucam handbal – pentru baschet aveam un alt teren, în centrul orașului, tot la poalele unui deal. De pe terenul de handbal, una-două, fugeam în pădure, ca să scăpăm de cine știe ce ore care nu ne plăceau. Unii – am auzit – își luau cu ei și fete, alții, mai practici, ca noi, amicii mei și cu mine, îl luam pe fiul directorului cu noi. Nu știu de câte ori l-am luat în

realitate cu noi, știu sigur că de acei dăți am scăpat și de muștrări și de scăderea notei la purtare: când dirigintele vedea poziția grupului de chiulangii, renunța la pedepsă, știind că ele, oricum, ar fi fost anulate mai sus pe linie ierarhică. Pe urmări anii au început să treacă, ne-am despărțit, am urmat facultăți, din când în când am mai auzit câte ceva despre vechiul meu amic, fiul directorului L-am și întâlnit câteodată, când m-am mai întors în țară adolescența mea să-mi văd părinții. Ajunses profesor de matematică la același liceu unde fusese elev și nu cred că și mai amintea că fusese luat de noi ceilalți, pe deal, ca să ne scape de pedeapsă. Fostul director, tatăl său-murit de mult, a murit și mama lui era însurat, avea copii. Săptămânar trecut, sau poate mai demult, m-am mi-a spus la telefon că fiul directorului, fostul meu coleg, a făcut un cancer și a murit în spital. M-am amintit brusc de toate câte trăisem, împreună sau nu, cu zeci de ani în urmă. Și încă ceva. Deși c mult nu mai chiulisem împreună cu fiul directorului, am spus „Dumnezeu să-l ierte” și mi-am dat seama că a trebuit să fac totul fără paravan și fără plasa pe care le întruchipase. Că nu mai pot chiuli, sau dacă o fi trebuit să trag consecințele.

Editori:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Luceafărul
- Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (*director*), Marius Tupan (*redactor șef*), Ioan Es. Pop (*secretar general de redacție*), Alexandru Spânu (*redactor*), Victoria Popazu (*dactilografă colaboratoare*), Ion Cucu (*fotoreporter*)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenția Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (lei) și 40.20.11.50.12.16 (valută)

Tehnoredactare computerizată: INFOGIP

Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în **Catalogul publicațiilor** la poziția 2048.

acolade

GARDIENII CULTURALI

de MARIUS TUPAN

Suntem convinși că, în toată societatea românească, revenirea celor trei R (famos slogan al iepocii de aur!) e un alt pariu câștigat de cei care au preluat cu viclenie puterea, sub flamurile democrației. Recondiționarea vechilor cadre, revenirea lor cam în aceleași poziții n-aveau cum să ofere țării o altă imagine între granițe ca și-n afara acestora, fiindcă, recurgând iarăși la zestrea noastră paremiologică, lupu' păru-și schimbă dar năravul ba. În special în cultură, versificatori și rimători, poleițari și îngânători, ajunși în fotolii protejate, se visează și creatori veritabili. În afara faptului că terorizează rafturile cu volumele lor hazoase (!), împiedică apariția – prin metodele amintite de noi cândva – operelor autentice, acelea prin care am putea demonstra că nu traversăm o criză artistică, ci doar una a instituțiilor de profil. Birocrații postdecembriști și-au perfecționat stilul, anunțând pe diverse antene și unde că artiștii și-au părăsit masa de lucru și-au intrat în afaceri și politică (dar de ce trebuie să fie aici troglodiiți altor sectoare, când artiștii posedă totuși arta cuvântului?!), renunțând de bunăvoie și nesiliți de nimeni la menirea lor inițială. Diversiunea este iarăși în floare. Situația e taman invers. Marii creatori au rămas acolo unde i-a găsit buimăceala din decembrie-roz. Sertarele sunt încă doldora de cărți, dar puterea nu-i dispusă să le sponsorizeze. Partea leului (și-așa năpărlit cum se prezintă acum) o capătă doar aserviții, fiindcă acolo, la Ministerul Culturii, destui se fac că lucrează, lucrându-i, de fapt, pe cei care nu-s îndeajuns orientați în spiritul culturnicilor la zi. Când banii ar trebui să intre în tipărirea unor cărți, la subvenționarea unor teatre, aceștia umflă buzunarele unor salariați, mai numeroși decât la Ministerul de Interne! De la centrele culturale din străinătate au fost

izgoniți scriitorii, pentru a se reface structura ce care au cu totul alte preocupări decât cele artistice. După scandalurile iscate s-a spus că e nevoie de pro-sioniști – știm noi în ce artă s-au inițiat cei rămași baricade! – ca și când un creator ar face altceva de să propage cultura română în afara granițelor țării. Cine nu știe că orice manifestare nu poate depăși nivelul celor care o inițiază, iar când indivizii respectivi au stat sub ordine și orientări, cam unde i putea duce mintea și conștiința?! În țară, observăm fără prea multe investigații că repertoriile unor teatru nu au nici măcar o piesă românească și nimeni de minister nu aruncă un semn de alarmă. Sub copertă unei libertăți de expresie, rău înțeleasă, răspund: nu cuvine să influențăm tocmai noi puterea de alegere a comitetelor directoare! Aici s-ar putea spune mi- dar, în primul rând, întrebăm: ce rol au, totuși, dom-tovarăși dacă și-au pierdut și minima responsabilitate față de arta autohtonă? Înseamnă că nu mai e nevoie de ei și cele 5.000 de salarii trebuie redistribuite. Iar li se descoperă totuși o utilitate: sub paza lor editează autori care azi, ca și ieri, slăvesc pe stăpâni, sub supravegherea acestora se topesc opere de patrimoniu înspre alte zări, în vreme ce kitschul sufocă piețele și librăriile. Actul cultural românesc mai e protejat, instituții dubioase îi scot în față Săraru și Păunescu, premiindu-i chiar, așa, să ne lă în ciudă, timbrul literar și drepturile de autor de himere și gardienii culturali, învărtind hârtii rapoarte, zac în fotolii înalte, când nu dau câte o r prin străinătate, să ne reprezinte! Dacă tot sunt folosi pentru diverse treburi naționale și internaționale măcar să capete și o uniformă pe măsura priceperii. Nouă nu ne rămâne decât să le sugerăm culoarea!

NOI, CAIN ȘI TOT NOI, ABEL

de LAURENȚIU ULICI

Nu-i un lucru nou în istoria noastră această devastatoare dușmănie pe care ne-o purtăm nouă înșine. Nu ntem, probabil, singurul popor din lumea ta care nu se suportă pe sine însuși. Dar ntem, neîndoielnic, fără egal în „arta“ de a gateliza dușmănia față de noi înșine, în tiința“ de-a trece cu ușurință peste nsecințele ei, în „voluptatea“ de a ne trena în escaladarea ei deși, mai de ficare tă, știm că nimic bun nu ne așteaptă la pătul scării.

Lucru cel mai grav este însă că alții, care avut de-a lungul vremurilor oarece interese satul nostru au știut să cultive și să ploateze ei, în folosul lor, această înclinație noastră cu originea hăt, în depărtări. Am ut, ce-i drept, întotdeauna oameni înțelepți – trâinii satului, deh! – care nu doar au sesizat imejdia înrădăcinării în dușmănia aceasta r au și sugerat căi de ieșire din mrejele ei ninoase. De la Eminescu la Cioran s-a amat în pustiu. În schimb am aplecat echea la tot felul de voci păcălitoare, pentru ne puneau în față o oglindă care ne nvenea, chiar dacă știam că arată altceva – cât cea de acasă; sau poate tocmai de aceea. ând răul, instalat și prin contribuția urii ntre noi-Abel și noi-Cain, n-a mai putut fi cuns am găsit repede un alibi, după ppejurări. De pildă, nenorocirea impunerii gimului comunist la noi am pus-o numai și imai pe seama prezenței monstrului în cizme : la răsărit în vatra noastră. Ca și cum cei uncați în pușcăriile comuniste n-ar fi fost ați de sânge cu cei care-i osândiseră. Când ibiul n-a mai fost posibil – în anii șaptezeci optzeci – fie am tăcut și am suportat, fie am tit în ascuns, și într-un caz și în celălalt nsiderând că vina e a dictatorului. Ca și cum i noi l-am fi așezat în fruntea noastră. Nu am

cinismul de a număra de câte ori a învins Abel din noi și de câte ori Cain. Nu problema victoriei trebuie să ne intereseze ci situația de a fi fost deseori în istorie, în același timp, Abel și Cain.

Expresiile cele mai frecvente ale dușmăniei pe care poporul român și-o poartă sieși sunt: acceptarea ca pe un dat al sorții a celor care ajung, pe o cale sau alta, în fruntea trebilor obștii, amânarea sistematică a solidarizării în răzvrătire, ratarea ocaziilor mari, predilecția pentru debut în defavoarea finalizării (bine cunoscuta vocație a începutului) și obișnuința de a face risipă de inventivitate pentru a rezista în situații grele iar nu pentru a le schimba. Are prea puțină importanță faptul că fiecare dintre aceste expresii poate fi biografiată documentar sau romanțat, în funcție de unghiul din care este privită, important e că nici una nu-și schimbă semnificația de obstacol chiar dacă se schimbă unghiul privirii. Iar lucrul cel mai curios și, dacă nu inexplicabil, cel puțin neexplicat până acum este că nici o pedagogie n-a izbutit să ne izbăvească de aceste cutume. În orice caz s-a consumat multă cerneală, mai ales între cele două războaie, pe marginea lor fără ca relativa lor prezență în orizontul ideilor unei perioade istorice sau alteia să producă vreun efect în planul comportamentului colectiv ori al mentalității. A existat, desigur, și un mod maniheist de a le privi, în special în anii regimului comunist când un popor întreg a fost împărțit practic în două: unii erau Abel, alții erau Cain și nu se simțeau deloc frați ci numai dușmani. Or, fiind vorba de atitudini eminamente colective, evocatele expresii ale dușmăniei ca și ipostazele simbolice de Cain și Abel sunt difuze în întreaga colectivitate, cu

diferențe, ca să zic așa, de dozaj de la un individ la altul, necum însă distinct și exclusiv distribuite. Așa cum în fiecare român îi putem regăsi, în doze diferite, evident, și pe Mitică și pe Hyperion.

La urma urmelor, Abel și Cain coexistă în fiecare om, nu-i deloc asta o exclusivitate a noastră. Ce pare să fie o specialitate autohtonă e faptul că în noi Abel și Cain uită că sunt frați. Există, vreau să spun, o limită a dușmăniei de sine peste care e foarte periculos să se treacă: identitatea. Dacă în plan strict individual un ins cu ceva mai mult Cain în el și un ins cu ceva mai mult Abel în el pot spera cel puțin la neutralizarea tensiunilor prin acțiunea contextului social asupra-le, în cazul grupurilor preponderent Abel și al grupurilor preponderent Cain o astfel de speranță nu prea mai are temeii. Când dușmănia de sine întunecă sentimentul sau conștiința identității comune, ce urmează e, dacă nu chiar ca în legenda biblică, oricum pierdere. Și această pierdere, care de-a lungul istoriei a avut diverse nume ce acopereau realități dureroase, atestă oricărui ochi care nu se lasă înșelat de propria-i frumusețe în oglinda apei că noi am fost nu o dată cel mai aprig dușman al nostru. Și încă ceva: pentru a diminua dușmănia nu e suficient s-o recunoaștem sau să ne-o asumăm, gesturi altminteri necesare. Ar mai trebui să și găsim calea de a-i converti expresiile, de a le schimba cumva sensul. Ceea ce ar presupune puterea psiho-morală de a sfida pentru o dată tradiția, de la „capra vecinului“ până la „capul ce se pleacă“. Și, deocamdată, la nivelul generațiilor mature de astăzi asta e improbabil. Poate vor izbuti-o cei care acum deschid ochii spre lume. Zic, poate, cu un accent sceptic destul de apăsător, pentru că pedagogia aferentă unei atari sfidări reclamă – spre a deveni efectivă – tot o sfidare: a propriei tradiții. Și nu prea știu dacă urmașii imediați vor fi destul de motivați ca să-l pună pe Cain între paranteze și destul de liberi ca să-i refuze lui Abel orgoliul revanșei. Încolo, noi, Abel și tot noi, Cain.

(din „Privirea“)

timpul retrării

DINCOLO DE BINE ȘI DE RĂU»

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Logica aristotelică, apoi dialectică, ori separarea kantiană a categoriilor intelectului, distincțiile conceptuale numeroase constituite în ade ale opozițiilor ori în triade re încearcă să depășească diada hegelian sau chiar (încă o dată) aristotelic (media care împlinește salvează extremele) – au zavantajul că iau ca bază simă, oricum apriorică, simetria acestui principiu static, principiu echilibrului care, pe terenul tuturor compensărilor este mai puternic decât orice alt spirit,

imbol sau condiție generatoare de lumi. Simetria este un mare principiu, atât doar că acest univers îl refuză, în afara zonei fundamentelor sale, pentru faptul simplu că universul antropoc – cel al existențelor noastre – nu își află niciodată repaosul.

Universul nostru – fizic sau uman, material și spiritual (cu titlul unui simplu exemplu: „evoluția creatoare“) – este supus regulii disipării tuturor energiilor și, deci, al acumulării de entropie. Dacă am socoti (contrar relațiilor algebrice specifice) creșterea

entropiei ca o negativitate, iar apariția fluctuației, care naște o forță a evoluției, drept firească pozitivitate, atunci trebuie spus că logica realului nu are cum fi o logică a conceptelor antinomice. Scara valorilor numerice își pierde – și aceasta – arbitrarul: minusul devine un ocean în care plusul este neașteptata descoperire a unei insule. Minusul este regula; plusul este excepția, nu doar fericită, ci și incredibilă – aproape inconceptibilă. Vidul cosmic, acaparator, infertil, ucigător și – poate – absurd este regula; ființarea umană este contrazicerea inexplicabilă a acestui vid.

Toată ontologia (nu doar fizica) marelui cosmos se reduce la acest dezechilibru diadic. Omul este – așa cum pe bună dreptate spunea Blaga – o mutație ontologică, pentru că el introduce speranța într-un al treilea termen în cadrul ontologiei fizice (Dumnezeu este, așa cum spune Hermes Trismegistos, „sânul de lumină“ al ființei și ființării).

„Dincolo de bine și rău“,

Friederich Nietzsche vrea să treacă precum printre Scyla și Caribda; el își continuă existența intelectuală în cadrul milenar și inadecvat al logicii valorilor simetrice. Dincolo de bine și de rău Nietzsche eșuează pe nisipul acoperit de cântecele sirenelor nebuniei. Aparent, dincolo de bine și de rău nu este decât tot răul.

Și, totuși, mai este ceva – să spunem, iubirea: ea „crede totul, acoperă totul, nădăduiește totul, suferă totul“.

Deci nu se poate spune că această iubire este altceva decât binele. Deci, dincolo de bine și de rău nu este decât tot binele și răul – excepția și regula, puterea și destrămarea, creația și entropia.

Și, totuși, se schițează o categorie care pare să devină mai puternică decât toate – dincolo de bine și de rău este derizoriul. Că această categorie există se vede bine de tot din insistența cu care încearcă fără încetare să i se supună istoria – a noastră, a altora, a tuturor.

Witold Gombrowicz, *FERDYDURKE*

Din *Jurnalul* lui Gombrowicz: „...îmi este imposibil să-mi amintesc cum am făcut cunoștință cu Bruno Schulz (...) Acest om micuț a fost cel mai bun artist printre toți cei pe care i-am cunoscut la Varșovia – cu mult mai bun decât Kaden, Nalkowska, Goetel și atâția alți academicieni ai literelor (...) Nimeni în afară de el nu citise această operă la care muncise atâta. Bruno fusese primul meu lector. Aveam încredere în el. Ar fi trebuit să se vadă că **Ferdurdurke** era o tentativă care viza să pătrundă spre terenuri virgine, să descopere continente noi, să taie drumuri noi (s.m., Al. S.) – într-un cuvânt o treabă periculoasă și greu de controlat. Și dacă într-adevăr nu valora nimic? Doi ani de eforturi. Atâtea speranțe!

Eram gata să arunc totul la coș, dar am izbutit să iau hotărârea eroică de a continua. Cam un an mai târziu i-am trimis unul dintre primele mele exemplare lui Schulz, la Drohobycz. Se produse un miracol. Am primit de la el în aceeași zi mai multe telegrame, întrucât pe măsură ce înainta cu lectura fugea la poștă, ca să mă bucure cu laude mereu înnoite. După care, venind la Varșovia, taciturnul și timidul Schulz a ținut la Uniunea Scriitorilor o conferință în care, fără să ridice vocea, le declară artiștilor adunați acolo, că un nou soare se înălțase pe firmament, făcând să pălească toate celelalte stele. Doar atât! Sala a început să protesteze și puțin a lipsit să iasă un scandal“. (Ed. Univers, 5000 lei)

Pär Lagerkvist, *BARABA*

Eliberat în locul Mântuitorului, Baraba va încerca să-și modifice traseul vieții în bine; zadarnic însă, deoarece fatalitatea îl va împinge din eșec în eșec, incendierea Romei nefiind altceva decât un gest gratuit și absurd, purtând semnificații generalizatoare. În fond, romanul este o parabolă a omului modern, sfâșiat între contradicții, refulări, complexe, destinat zădărniceii, aici existențialismul aflându-și o ilustrare strălucită. Acest eminent scriitor suedez, laureat al premiului Nobel, cultivă o proză sobră, într-un stil doar aparent uscat, marcat de expresionism, un stil specific spațiului literar suedez. Vibrația interioară rămâne pe cât de autentică, pe atât de tănuțată. (Ed. Humanitas, 6900 lei)

Mihai Prepelită, *DIALOGURI DE SÂNGE*

Sub forma unor confesiuni, sunt adunate laolaltă o suită de secvențe tragice din istoria acestui pământ înlăcrimat. Cei care depun mărturie au trăit pe viu experiențe dramatice, au făcut – într-un anume fel – istorie; relatările lor nu au nimic bombastic, nimic sforăitor, vorbesc doar faptele, totul este narat cu sobrietate și cu acea discretă zbatere lăuntrică specifică marilor îndurerați.

Dialoguri de sânge reprezintă încă un semn de alarmă. Oare când va fi recepționat în măsura cuvenită? (Ed. Glasul și Ed. Vasile Cârlova, 3000 lei)

Louis-Ferdinand Céline, *DE LA UN CASTEL LA ALTUL*

Povestea rămășițelor statului de la Vichy, a unei lumi aflată în așteptarea sfârșitului războiului, conservându-și zadarnic iluziile. Într-un interviu acordat revistei *L'Express*, Céline făcea unele precizări elocvente: „1.142 francezi condamnați la moarte într-un mic burg... Un burg german ostil având lumea întreagă împotriva-i. Pentru că pe cei de la Buchenwald toți îi așteptau ca să-i strângă în brațe, să-i sărute, în timp ce pe cei de la Sigmaringen lumea îi urmărea pentru ca să-i sfâșie. E o situație destul de ciudată care nu survine adesea. Era destul de hazliu. 1.142 oameni hăituiți de moarte și care căutau și unii și ceilalți să-l indice pe cel care să plătească pentru toată lumea! Mă număram și eu printre aceia deoarece eram antisemit“. **No comment!**

Ce s-ar mai putea spune despre acest straniu magician al verbului? S-a vorbit despre organizarea aproape savantă a unei materii prodigioase, despre verva dezlănțuită, purulentă, curgând în cascade, despre neputința reprimării (re)sentimentelor, despre un fel de pervertire a inteligenței. Dincolo de orice, Céline rămâne un inconfundabil, un damnat, un masochist de geniu, un stilist apropiat de virtuțile aleșilor muzicieni.

A-l traduce pe Céline – a-l traduce bine vreau să zic – echivalează cu o performanță, pe care doamna Irina Negrea a realizat-o! (Ed. Nemira, 8000 lei)

Frank Herbert, *CANONICATUL DUNE*

Cel de-al șaselea volum (și ultimul) din ciclul *Dune*, o îmbinare ireproșabilă înspre ficțiune și datele științifice certe. Întregul sistem ecologic al imaginării planete Arrakis este distrus; două forțe politice și militare se confruntă acerb, dar armele lor nu fac parte din arsenalul clasic ci aparțin exclusiv mentalului. Ar fi putut rezulta o bazaconie, dar Frank Herbert este un scriitor stăpân pe condeiul său, există în cartea sa o concurență fericită între inteligență și talent. Să nu uităm că *Dune* a fost încununat cu premiile *Nebula* și *Hugo*.

Un roman profetic? Poate... (Ed. Nemira, p.n.)

Didier Julia, *DICȚIONAR DE FILOSOFIE*

Excelentă ideea editurii Univers Enciclopedic de a traduce aproape toate micile dicționare *References Larousse – Sciences de l'homme*, destinate să ofere cititorului o informație rapidă într-un domeniu sau altul. După cum remarcă traducătorul lucrării, dr. Leonard Gavrilu, asemenea dicționare sunt o incitantă bibliografie – uneori o biobibliografie – comentată sumar, însă relevant. Dr. Leonard Gavrilu nu a făcut o simplă operație de tălmăcire; neplăcut impresionat de absența aproape totală din lucrare a filosofilor români (doar Blaga figura), domnia sa, cu acordul editurii pariziene, a reparat, pe cât a fost posibil, această nedreptate.

Principiul metodologic al dicționarului nu a avut în vedere, în primul rând, analiza noțiunilor, cât dorința evidentă de a le face înțelese și de a le ilustra cu exemple clare. Lucrarea are merite incontestabile, dar – o părere personală – a avut... neșansa să apară simultan cu dicționarul filozofic și de logică al lui A. Flew (la Humanitas), căruia îi este cumva inferior. (Ed. Univers Enciclopedic, p.n.)

ANTICARIAT

Ilarie Voronca, *ACT DE PREZENȚĂ*, București. Cartea cu semne, 1932

George Călinescu: „În (...) *Act de prezență*, Ilarie Voronca încearcă să-și definească teoreticește poziția în același stil babilonic, dar într-o limbă românească fără greș: «Poemul nu trebuie să aibă nimic». El e «un risc, o aventură totală». «Scrie pentru o dezlegare și pentru o regăsire în mărgele de cerneală, fără să-mi pese de ce va sau de ce este, fără să drămuiesc valoarea cărei după viețuirea de un an în plus sau în minus Poetul nu trebuie să devină dogă, propunând și misiuni «adunând în locul semnelor neînțelese din el ori din văzduh bale; armăsarului ritmând fanfara de bălci cu peni fărăș pentru jarul onorurilor oficiale». «Târâtoarea celor de o vârstă cu mine stă în conștiința dezastrului iremediabil, a relativității omeneștii oricărei întreprinderi, certitudinea universalei incertitudini și ridicolului oricărui elixir formulă – toate formulele trebuie ca șerpilor să năpârlească – mai ales, singura morală și religie a poemului Poemul se cade să fie «iubit». Critica reprobabilă. «N-am iubit piciodată batjocorire Lucrurilor care scapă înțelegerii mele le-am dăruit cu teamă, cu un ochi străduț să prind o mișcare neprevăzută, o tresărire în sorți revelatoare». În acest din urmă punct, care nu este decât «savurarea» lui Ion Pillat, s-a manifestat mai mult decât estetica lui Ilarie Voronca, precum și a multor poeți (Anticariatul din Brăila, 3000 lei)

top 5

Librăria Kretzulescu

- García Márquez, *Generalul în labirintul său* (RAO, p.n.)
- Ioan Petru Culianu, *Gnozele dualiste a Occidentului* (Nemira, 12.000 lei)
- Louis-Ferdinand Céline, *De la un castel la altul*

Librăria Sadoveanu

- Louis-Ferdinand Céline, *De la un castel la altul*
- Pär Lagerkvist, *Baraba*
- Thomas Carlyle, *Sartor Resartus* (Institutul European, 4080 lei)

Librăria Eminescu

- Frank Herbert, *Canonicatul Dune*
- García Márquez, *Generalul în labirintul său* (RAO, p.n.)
- Didier Julia, *Dicționar de filosofie*

Librăria Alfa

- Didier Julia, *Dicționar de filosofie*
- Thomas Carlyle, *Sartor Resartus*
- Louis-Ferdinand Céline, *De la un castel la altul*

Librăria din Bd. 1 Dec. 1918, nr. 53

- García Márquez, *Generalul în labirintul său* (RAO, p.n.)
- Pär Lagerkvist, *Baraba*
- Frank Herbert, *Canonicatul Dune*

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

«AMURGUL ULTIMULUI URIAȘ BLÂND»

de DAN CRISTEA

«Eu sunt ținta», cartea de convorbiri cu Geo Bogza realizată de Diana Turconi și editura Du Style, este o carte deosebită: prin statura și personalitatea celui ce se confesează, prin condițiile speciale în care are loc confesiunea, prin bogăția de informații și de iconografie pe care le oferă, prin suplimentul la discuția propriu-zisă, care include reeditarea, după mai bine de șase decenii de la apariție, a faimosului Poem Invectivă, precum și publicarea unui număr de scrisori inedite adresate de filozoful Noica autorului „Cărții Oltului” (mă întreb însă, din punct de vedere editorial vorbind, dacă ar fi fost mai bine ca acest material de primă mână să fi fost tipărit într-o carte separată?).

Pentru promoția mea, a „șaptezecistilor”, Geo Bogza rămâne un scriitor îndeajuns de misterios. Am început stfel prin a-l cunoaște (rău), prin imaginea roită „oficial”, de scriitor luptător, antifascist, e autor al „Meridianelor sovietice”, din erioada proletcultului, de intelectual-deputat în A.A.N., redescoperind de-abia apoi pe scriitorul vangardist, pe autorul „Cărții Oltului”, carte regalabilă în literatura română și al cărei orespondent în literatura universală ar putea fi ăsit eventual în „Walden” de H.D. Thoreau, entru a sfârși mai târziu, mai ales după 1971, în l considera un magistrul întru demnitate, ezistență morală și reper de înalt civism. În anii 30, Geo Bogza, alături de Marin Preda și Eugen Ionescu, a fost indiscutabil printre mentorii irituali ai promoției mele, și cred că nu numai ei, în atitudinea de opoziție față de tot ceea ce ebuia opus în acel timp. O „tabletă” semnată e Geo Bogza ori un discurs ținut de acesta lăsuă -adevăr impresia neștearsă că sunt semnalele e avertisment, urgentele semnale venite de la n avizat „paznic de far”. Scriitorul solemn și cut, prezent și retras deopotrivă, furtunos, uptiv, dar nu mai puțin blând în civilitatea lui

nedesmințită, a făcut ca „opțiunea anti” să apară mai clară și mai ușor de luat pentru colegii săi mai tineri. Cartea de față explică, printre altele, și de ce lucrurile au stat astfel, rezolvând nu „misterul” lui Geo Bogza dar lămurind, în bună măsură, din care convingeri interioare venea extraordinara sa capacitate de a se face ascultat.

„Eu sunt ținta” e rodul convorbirilor pe care ziarista și prozatoarea Diana Turconi, cunoștință de familie în plus, le are cu Geo Bogza în ultimul său an de viață (18 iulie 1992-14 septembrie 1993), la Snagov și la spitalul Elias. E vorba astfel de un Geo Bogza conștient că participă la ultima lui carte, împletită cu sentimentul destrămării și al ineluctabilului sfârșit, un Geo Bogza al ceasurilor crepusculare, invadate de frig și oboseală, de boală, suferință și somn, de gândul trecerii și al întunericului, după cum sună una dintre dramaticele confesiuni ale cărții: „Diana, s-au coborât obloanele, s-au stins luminile; oamenii, prietenii s-au risipit. Iată-mă singur. Înălțarea către solitudine e o luptă, să știi” (p. 321). În aceste ore-limită, de sfârșit, „când și eu sunt pe cale să mă transform într-o *cathedrale engloutie*”, scriitorul intrat în al nouălea deceniu de existență se învoare firesc cu privirea înapoi, contemplându-și viața și arătându-se „mulțumit de felul în care viața s-a lăsat trăită de mine” (p. 101). El este exemplar din acest punct de vedere pentru acel mod de a vedea în scriitură, cum spune J.-P. Richard, o „activitate pozitivă și creatoare, în cadrul căreia unele ființe ajung să coincidă plenar cu ele însele”. Scrisul ajunge să însemne pentru Bogza, începând de la „Cartea Oltului”, o relație fericită cu sine și cu lumea. „Scrisul”, spune el, „a fost fericirea de care m-am simțit întotdeauna plin-ochi” (p. 117). Se consideră totuși pe sine drept un scriitor „leneș”, scriind mai puțin decât și-ar fi dorit și considerând că, la urma urmelor, rămân după el „puține pagini”.

Pe de altă parte, dacă scrisul, într-un fel, a țâșnit din sine, la început, ca o „exasperare creatoare”, ca o „răzvrătire grozavă împotriva lumii” în care se pomenise aruncat, cu timpul, Geo Bogza privește drept o mare realizare a construcției de sine accederea la un plan superior de seninătate, de „seninătate înțeleasă ca mod de viață”. Privirea de sus a lucrurilor, cu bunul și răul din ele, constituie morala și înțelepciunea bogziene. Ființa profundă a scriitorului, geografia lui lăuntrică altfel spus, urmează aceleași decantări, căci la întrebarea „cine sunt eu?”, Bogza își răspunde în felul următor: „Sunt un om al petrolului purificat de trecerea Oltului prin mine” (p. 161). Cu alte cuvinte, hiperbolă și moderație, temperament eruptiv și lecție însușită de viață, haos și cosmos ajung să-și dea mâna într-o alcătuire personală în care, cum afirmă scriitorul, toate elementele geografice au contribuit la modelarea sa interioară.

Personalitate declarat de stânga, Geo Bogza trăiește, ca și alți reprezentanți ai boemei intelectuale din Europa, deturnarea iluziilor utopice în care, în tinerețe, văzuse o „doctrină mesianică și misionară”. În anii comuniști, caracterizați drept „anii întunericului și ai bestialității”, am căutat, spune el, „să mă strecur pe cât am putut”, păstrând pe cât cu putință balanța dreaptă între „compromisuri” inevitabile

și „compromitere”. A scris „nu prea multă” literatură „pe linie”, căci „Am devenit destul de repede conștient de ce se întâmplă în jurul meu. *Meridiane sovietice*, desigur... Poate că totul s-a întâmplat din pricina acelor burlaci zdrențăroși, care trăgeau la deal corăbiile pe Volga” (p. 236). Totuși viața, se confesează Bogza, nu poate fi trăită fără „credința într-un bine utopic” care rămâne, la urma urmelor, „calea regală spre mântuire” (p. 134).

Geo Bogza își așează confesiunile, și implicit cartea care se scrie pe măsură ce se apropie sfârșitul, ca un soi de exorcism împotriva acestuia, sub semnul întoarcerii la origini și la straturile primordiale. În acest sens, este extraordinară amintirea care deschide și încheie cartea, amintire legată de gramofonul de culoare roz, plutind pe apele tulburi, furtunoase ale Teleajenului revărsat din matcă în satul copilăriei sale Blejoi. Este o amintire obsesivă, de genul celor care pot clarifica opțiunile morale și angajamentele sentimentale ale unui scriitor. Pe de altă parte, la Lautreamont, ale cărui „Les chants de Maldoror” constituie una din lecturile de căpătâi pentru Bogza, poezia, se știe, poate veni din insolitul asociației, din întâlnirea fortuită, de pildă, pe o masă de disecție, dintre o mașină de cusut și o umbrelă. De asemenea, o altă obsesie, sub forma coșmarului de astă dată, de care analiștii și psihanaliztii viitori ai operei lui Bogza vor trebui probabil să țină cont, este aceea dată de teama că „s-ar putea să fiu pus în fața plutonului de execuție” (p. 250). Și alte afirmații, de genul „Grotescul și ridicolul au fost pentru mine *alimente esențiale*”, se pot dovedi ca fiind fructuoase căi de pătrundere spre profunzimile operei bogziene.

În stilul său, „concis și amar”, Geo Bogza este un excepțional portretist și moralist deopotrivă al oamenilor, al cărților, ca și al mediilor diverse pe care le-a cunoscut, de la Avangardă la Academie. Pentru modul cum e purtată discuția, e elocvent faptul că Bogza îi face Dianei Turconi, la un moment dat, următoarea recomandare imperativă: „Te-am rugat de la început să nu mă folosești drept țintă a inteligenței tale, să nu fii cu orice preț deșteaptă; m-ai obosit cumplit. Ține seama de asta” (p. 102). Din păcate întrebările sunt uneori prea lungi, prea elaborate și prea „deștepte”, nealiniindu-se astfel la stilul „concis și amar” al celui întrebat. Cartea însă, în întregul ei, ne pune față-n față cu confesiunile, într-un fel testamentare, ale unui mare scriitor, Geo Bogza, de care ar fi bine să ne amintim cât mai des.

Eu sunt ținta: Geo Bogza în dialog cu Diana Turconi, Editura Du Style, 1996

gheorghe pârja

Anabasis

Dezgropat din nu știu care mormânt
Mărețul nostru întuneric
Ne vrea îmbrățișați
În trecere peste hotarul amaric –
Pur dezveliți în fața ispitei.

Aproape fără veste
Lucirea stăpână se-ntoarce de sus,
Din cel mai înalt pisc
Peste lume
Mântuirea supremă în noi întrupând,

Că doamne, cântarul acesta
Îl știu de la prăbușirea turnului
Când măsura cenușa spulberată
Pe malul fluviului
Și ochii zeului istoveau florile.

Încotro vor curge lacrimile
Gonite din cuiul lor rotund?
Nimeni nu ademenește un copil
Când toată liniștea
Curge prin lemnul de tamaris.

Ce jalnic sună
Lemnul primit în dar...
Strălucește în el albul
Cât ar ucide o cârțiță
Jumătate moartă la nașterea luminii.

Orânduirea adâncului
E somnul de dimineață al pruncilor;
Iar mă știu botezat
Împodobit cu lumina oglinzii
Întâmplător, lacrima tatălui, eu.

Din cer
Sau dintr-un ochi înspăimântat
Ființă m-am trezit,
Aureolă pentru lumina fără lucire
În partea nedreaptă a roiului.

Odată și-odată...
Dar când fi-va noaptea o floare
Mai înaltă decât crinul?
Doar gândul mă duce nebun
La albul din lemnul dăruit.

Afară din globul de apă
E pustiul sortit să orbească
Adâncul
Și lumina din cercul dintâi
Cât o frânghie de cer mai coboară.

Și doamne,
Privirea lacrimii se-ndreaptă
În sus spre golul născător.
Încotro mă duc
Și care-i prima naștere în mine?

Decembrie în Desești

cu Nichita Stănescu

El a simțit în primul rând aerul satului
Cel pe care-l respira.
Apoi a văzut mărturia pieptului nostru
La care bătea inima
Apoi am adus o cămașă de zale
Pe care el o avea
Dar ne-a zis:
E o nesfârșită cămașă de dragoste.

I-am pus moneda noastră în palmă
Toată
De la suflet în sus
Și s-a făcut între noi

O lună sprânceană și calmă
Și ne-a spus:
E un strigăt de luptă pentru poezie

Apoi ne-a arătat el turla Deseștiului
Cu ochiul înghețat din cuvinte:
Ce crivăț violent împotriva aerului!

Pacea omului la poarta infernului

Nu am nimic de ascuns, omule negru
Vino în crucea nopții prin poarta dinspre mare
Ascultă! Clopotul de uraniu bate lângă turn
Sunetele lui aduc dispararea.

Spun asta
Cum aş deschide propriul mormânt
Să intru, să fac ordine
Să-mi anunț din vreme intrarea triumfală
Prin poarta lutului galben.

Deocamdată,
Aici pe malul râului
Nimic nu poate fi mai singur ca piatra
Un crivăț nelumesc
Tulbură pacea omului la poarta infernului

Oameni de zăpadă

Poate s-a vrut să fim
Oameni de zăpadă
Să ne naștem bătrâni în oglinzi
Să tragem după noi lanțuri
În loc de generații
Să fim proprietarii palatelor de frig.

Vorbește încet – îmi spune vecinul
Năluci de hârtie trec pe străzi
Cu pâini de granit la subsuoară.

Eu trec aplecat sub povară
Parcă aş duce un sac de la moară.

Poate s-a vrut să fim
Oameni de zăpadă,
Războinici învinși
Ce-și amăgesc libertatea
Tăiată de ghilotina lunii.

Cavalerul palid

Prin porți trece cavaler osândă
Fratele meu cu glasul pierdut
Sub el s-a năruit iapa flămândă

Oglinzile mari au căzut.
Drumul arată ca un semn de-ntrebare
Femei din pustie se adună la mal
Cavalerul gol alunecă-n mare
Cu plânsul zadarnic pe șea fără cal.

Că lancea n-are putere de luptă
În jilțuri regii încoronează somn
Pe scut de carton bătălia-nteruptă
Caută-n mlaștini alt domn.

Cavalerul palid apare în uliți
Ca un duh prin cireșii din mai
Așteptând un alt popor de sulți
Ori un și mai palid alai.

Trecere spre seară

Aud ca prin somn un galop înfundat
De cai cu potcoave-n ruină
Prin umbra casei trece-un bărbat
Dintr-o lume în alta îndepărtat
Și cu vorba puțină.

Aud cum se coboară încet –
Un sat în cenușă se duce
Doar gestul femeii rămâne secret
Ca mierea din pivniți când se face oțet
Într-o iarnă preadulce.

Aud, aud, cine-aude-n zadar
I se uscă privirea pe stele
Caii se-ntorc din orice hotar
Cuvintele noastre vor trage la car
Pe drumurile cele mai grele.

Privighetorile au uitat

Eu te-am văzut făclie oricând
Fiul meu te-am văzut, tată
Niciodată picurat cu moarte
Doamne,
Privighetorile au uitat tărâmul nostru
De pe Ulița Bisericii
Tată,
Ești stea orbitoare
Dinspre pământ
Claia de paie de lângă cimitir
Nu arde
Între noi există o pauză trecătoare
Jucăm un teatru ciudat
Dumneata acolo
Eu te voi urma.

O statuie

Soldatul
Poartă umbra majestuoasă
Stăpână
Ca un licăr nestemat
Lacrima glontelui
Mireasă
Rămâne o statuie de soldat.

Arinul

Pe malul râului spumos
Cădea arinul falnic dintre stânci
Se-nvorbura cu crengile-n torent
Globuri de apă iscau un crâng de ploaie
Numai un ochi de pește, transparent
S-a rătăcit de marile convoaie.

Neamuri de păstrăvi țâșneau spre izvoare –
Vicleană pânđește veșteda lună
Ca dintr-un mit străvechi coboară
Prințul de noapte într-un glob de alună.

Pe malul râului, printre colțuri de stâncă
Trece umbra arinului încă.

(Din volumul „ÎN NUMELE TATĂLUI” în cur.
apariție la Editura „Cartea Românească”)

ELE DOUĂ MORTI ALE LUI LABIȘ

de MIHAI CIMPOI

spiritul suprafeței, de inerția neantizoare. Citit azi, vedem cum acesta îl coboară adesea în sfera comunului, în clișeele și truismele nivelatoare ale timpului. Ce-i drept, imperativului ideologic al înnoirii, Labiș îi răspundea cu imperativul înnoirii instrumentarului poetic și a spiritului poeziei însăși. Exploziei de tumult dinafară îi asocia o implozie de spirit al adâncurilor care făcea, însă, să pătrundă, evident, și fluxuri infestate.

În ciuda înălțătoarei idealizări nichitastănesciene, zeul cu înfățișarea celestă are și un alternant chip de lut; e plămădit – adică – și din materie umană fragilă, vulnerabilă. Spiritul adâncurilor se risipește în tovărășia ocazională cu „clocotul poemei”, „cu fruntea de un alb luminos” și cu „barba imensă și sură tăiată-n curbare” a lui Marx și cu alte asemenea convenționalități de epocă. Albatrosul se vede zvârlit, într-adevăr, între moluște.

Cu o față zeiască, cu adevărat pură, și cu o alta marcată tragic de aerul sociologizant al zilei, – Nicolae Labiș rămâne poetul fascinant al Marii Inițieri, adică al Morții ce-i amenință ființa de copil candid și o transformă – prin revelație – în cea de matur pus în fața situației limită a neființei. Spiritul adâncului, în această trecere a probei inițiatice fundamentale, este Infernul populat de demonii și sufletele strămoșilor care-l așteaptă.

Esența poeziei labișiene stă în acest act de valorizare a experienței morții, proiectată mai

întâi în ochii inocenți de copil (**Moartea căprioarei**: „Mă simt legat prin sete de vietatea care va muri”), apoi în cea a „sufletului grav” pe care-l descoperă ca fond ancestral, codificat genetic, „pus” de strămoși: „Dar nu știa de pe-atunci că în mine-o să pună/ suflet prea grav și răsunet prea slab”.

Labiș scrie o **Mioriță** modernizată: nu doar Ciobanul e cel amenințat cu moartea; e sacrificată mai întâi ființa căprioarei, simbol totemic și analog în cazul de față „oii năzdrăvane” doar vestitoare de moarte. O dată cuuciderea căprioarei care, dincolo de faptul concret, e ritualică, inițiativă, se pune sub semnul dispariției și legătura cu vietatea „care va muri”. **Moartea căprioarei** e, în fond, o **Mioriță**, „răsturnată”, în care ciobanul e învâluit de un copil supus probei inițiatice **pierderii copilului** din ființă, și, prin aceasta, apropiat de neființă.

Această moarte concretă și totodată filosofică va fi dublată, în cercul unui destin tragic, de o moarte concret-estică a poetului, răpus de împrejurări ostile manifestării libere a spiritului poetic al adâncurilor, adică a poetului simbolizat de data aceasta de albatrosul ucis: „Deasupra țipă-n aer dansând în salturi bruște./ Sfidând nemărginirea, un tânăr pescăruș./ Războinicul furtunii zvârlit între moluște/ Răspunde-n ochiu-i stins un nou urcuș./ Când se-ntestește briza aripa-i se-nfioară/ Și, reînviat o clipă de-un nevăzut îndemn./ Îți pare că zburava din nou, ultima oară./ Spre-un cimitir mai sobru și mai demn”.

Nicolae Labiș s-a mântuit, astfel, prin cele două morți, îndreptându-și aripile, a căror lopătare e stimulată de spiritul adâncurilor, spre cimitirul „mai sobru și mai demn”, identificat cu Cerul ideal al Poeziei, visat și populat și de marele invidios al său, Nichita Stănescu.

«IUBIRILE IULIEI HASDEU» – O MONOGRAFIE DE ȚINUTĂ ȘTIINȚIFICĂ

de MIRCEA COLOȘENCO

Lucrarea în discuție îmbină creator modalitățile de investigare și prezentare ale istoriografului prob cu cele ale scriitorului tentat de evocarea romanțioasă a unei vieți pline de tenebre și reușite. Pe cât de extravertită și furtunoasă este viața și opera eruditului Bogdan Petriceicu Hasdeu, personalitate de prim rang a spiritualității române și universale, asemănătoare mișcării centrifuge, acoperind spații culturale de pionierat științific, dar și de profunzimi și de obscurități încă necatalogate, pe atât de introvertită și condensată apare fulgerătoarea viață a Iuliei Hasdeu – copilul minune al nației noastre – și de fulguranta operă, reflecție a unei mișcări centripete, cu adâncimi și suprafețe contradictorii, mereu ademenitoare. La mijloc, ca un ax opturat de paletele ce îl acoperă, se situează Iulia-mama, despre care documentele scrise și amintirile contemporanilor lasă amănunte cu zgârcenie, dar căreia, prin conferința ce i-a dedicat-o post-mortem marele ei soț, a fost ridicată la limita de simbol al femeii române.

Cartea urmărește cu deosebită atenție etapele vieții și creației Iuliei Hasdeu, concentrând date noi, extrase din arhivele de familie rămase încă necercetate în amănunțime, descoperind valențe proteice ale unei spiritualități unice în istoria culturii române. Este o evocare critică ale suferințelor și coborâșurilor unui talent fracturat brusc la vârsta marilor plenitudini creatoare și, totodată, o restituire de cadre de epocă și

extrase/fragmente literare.

În literatura română, creația Iuliei Hasdeu domină prin ingenuitate, sinceritate și dorința vădită de a se departaja de universul abscons ori obsesiv savant al tatălui. Este o creație intimistă, la prima vedere. Dar, prin argumentația doctă a autoarei monografiei în discuție, se dovedește a fi întâia încercare de proporții de psihanaliză modernă ce va domina secolul al XX-lea. Căci adolescența precoce Iulia Hasdeu, dedublându-se, conștientă că nu și-a trăit adevărata iubire, la 15–17 ani fiind, o parcurge, totuși, himeric. Același lucru îl va face și la 18 ani, anul intrării în neființă.

Scrisă în limba franceză, creația Iuliei Hasdeu nu a stat în atenția tuturor literaților români, tocmai din această pricină fiind mai mult explicitată, decât citită ori tradusă și interpretată. Asemenea altor scriitori (Antioh Cantemir, Martha Bibescu, Carmen Sylva, Panait Istrati ș.a.), ale căror creații au fost prezentate drept contribuții extra-naționale ori paralele, literatura Iuliei Hasdeu nu-și găsisese încă exegetul consacrat.

Crina Decuseară-Bocșan a reușit prin această monografie să releve o scriitoare autentică a cărei creație se înscrie, din „afară”, spiritualității române, completând spectrul literaturii naționale cu universuri inedite viabile și deloc neglijabile.

1). *Crina Decuseară-Bocșan. Iubirile Iuliei Hasdeu. Asociația Culturală „Iulia Hasdeu”. București, 1995, 176 p.*

laurențiu cerneț

DOVEZI IREFUTABILE

– Dacă țin bine minte, ai pomenit o dată de Cocoteanu. Nu e ăla de-a fost nu știu ce pe la județ?

– Ba da, Demostene Cocoteanu. Îl cunoști?

– Nu. Numai am auzit de el la o nedeie. M-a invitat un fost coleg de facultate. Și acolo, la masă, cineva se lăuda c-o să-i rezolve Cocoteanu transferul în oraș. Am reținut numele, fiindcă mi s-a părut ciudat. M-am și întreat de unde-o veni: de la cocotă, ori de la cucută?

Domnul Popescu râde ca de-o glumă.

– E băiat bun, nea Demo... A fost și el la partid a cincea roată la căruță. Membru era din '45, dosar bun avea, bube-n cap, nu, școală, nu prea. S-a dovedit bun de gură și făcea impresie cu mutra lui de mocofan, „ca dăltuită în piatră”. Învățase formulele de bază, cu imperialiștii, cu bastionul păcii, cu visul de aur al omenirii, cu dușmanii, cu chiaburii, cu autocritica, atunci când din exces de zel mai da-n gropile stângismului – boala copilăriei comunismului... A dus-o bine toată viața. N-am auzit să fi făcut vreun rău, dar nici bine. De promis, promitea câte-n lună și-n stele. Ce-l costa? În ultimii ani l-au ținut doar cât să iasă la pensie... Îl întâlnesc cam o dată la lună și mă bucur, fiindcă de fiecare dată îmi povestește ceva nostim. El însă e serios și vrea cu tot dinadinsul să mă convingă că nu minte. Mă și îmbrățișează, deși înainte părea mai rezervat. Probabil din pricina protocolului. Mie mi-e simpatic și, în galeria mea de personaje notabile din urbe, are un loc de fruntă. Nu în față, în primul rând, e drept.

Când l-am văzut prima oară după Revoluție, mai să nu-l recunosc. Barbă își lăsase de prin '88, o dată cu ieșirea la pensie. Atunci l-am întreat dacă nu-l mai țin balamalele, că, de obicei, numai atunci bărbații renunță la bărbierit, în semn de doliu. Mi-a răspuns scurt și aspru: „Nu, mă. E un mod de a protesta.” „Împotriva cui?” „Împotriva revizioniştilor!” În '90 își agățase la gât un ditamai crocior de lemn. M-a prins de un nasture și mi s-a confesat cu o poftă de zile mari. A-nceput cu glas blând, dulce-popesc:

„Ei, ce zici, scăparăm de banditu' ăla!... Păi, taică, ăsta ne-a nenorocit țara și poporu', el, da' și ea, da' și țucălarii lui din jur. Păi, tu știi cât am suferit eu? Câteodată îmi venea să-l împuşc. Cu orice risc. Să mă bată Dumnezeu, că-i bun și mare, dacă exagerez un milimetru!... Porcii ăștia de la județ mă cam mirosiseră și de-aia, de câte ori venea în vizită de lucru, pe mine mă trimeteau în agricultură, la dracu-n praznic, să văd cum stă cultura. Le era frică, îți dai seama. Că eu n-aș fi răbdat să nu i-o spun de la obraz: Bine, măi tovarășe Ceaușescu, ce faci cu poporu' ăsta? Om ești tu? Ți s-a urcat la cap mărirea și-ai

uitat de unde-ai plecat?... Făceau ei ce făceau și mă îndepărtau, să nu dau ochii cu el și să-l iau de gât. Mamă-mamă, câte i-aș mai fi zis!... Că eu am crescut cu frica lui Dumnezeu și cu patriotismu-n sânge. Unchiul meu, fratele lu' tata, a fost călugăr. Iar tata s-a născut la Detroit. Știi cum era: se duceau oamenii-n America să facă bani și să-și cumpere pământ în țară. Socrul unui văr de-al meu a fost șef de organizație la țărăniști, iar nașa mea a murit la Aiud.

L-am întreat:

„Nea Demo, astea le-ai scris în autobiografie?”

„Doar nu eram nebun! Tu le-ai fi scris?”

„Dar cum ai ajuns dumneata activist?”

„Păi, dacă e să recunosc cinstit, că măcar acum nu mai mi-e teamă decât de Domnul din cer, la-nceput am crezut în idee. Eram ucenic la un tăbăcar. Nu prea-mi plăcea acolo, dar toată noaptea mă omoram cu Hegel, cu Marx, cu Engels... Îi știam ca pe «Tatăl nostru». Mi se părea că așa ar fi fost drept, să nu mai fie exploatare. Dar când l-am studiat pe Lenin și am trecut la Stalin, m-am deșteptat. Nu, nu, așa nu-i bine! Însă era prea târziu să-mi dau demisia. Mă-nsurasem, nevastă-mea activa pe linie de femei, făcuse și primul copil, nu puteam să-mi distrug familia... De luptat am luptat, în măsura posibilităților care se puteau pe vremea aia. Îi subminam pe dinăuntru. Mă prefăceam prost și executam pe dos directivele...”

„Cu alte cuvinte, ai fost disident.”

„Sigur că da. Acoperit. Din umbră. Nu că ăia care au dat din gură fără să miște un deget, iar acum au înhățat câte un oscior și așa m-au departe.”

Altă dată m-a pus în situația de a-l învidia. Mi-a arătat un document, negru pe alb, înscălit pe verso, datat exact: „marți, 2 septembrie 1981, ora 21,36”. De-abia a putut să șoptesc: „Ce curaj! Nu ți-a fost frică de nea Demo?” „Ba da, însă îmi pierduse controlul. Trebuia să-mi exprim cum dezacordul. Să fiu împăcat cu mine însumi. Să arăt lumii, ca un exemplu, care era poziția mea politică. După aceea l-am pus într-un plic și l-am ascuns în «Cursul scurt de istorie P.C. (b)», să nu-l găsească dracii de copii și să mă bage-n bucluc.” „Nu cred c-ai avut o idee prea bună cu...” „Ba da, că cartea aia rămasese deschis-o nimeni niciodată de prin '60 și ceva.”

Documentul era o fotografie a lui Ceaușescu. Nea Demo îi desenase cu pixu pereche de ochelari, mustață pe oală a lui Tiriac, și un barbișon gen Ho Si Min. Foarte reușit! Ca naiba! Mă și mir cum de i-a trecut prin cap. Și iar m-am învinuit nemilos că nu am manifestat doar cu înjurături. În gând Dar, la urma urmelor, din această acțiune anti, nea Demo nu s-a ales cu nimic. Mi-a spus: „După Sfânta Revoluție, aș fi fost drept să mă bat cu pumnul în piept, însă n-avut loc de unii care, cică, aveau merite mari decât mine. Așa că...”

Cumplită vietate e omul, domnule! Crezi că mi-a dat în gând? Ce-ar fi să veni data? Să mă conving că 26 septembrie 1981 căzut marți. Caut. Calculez. Și... Nu, nu! Septembrie 1981 n-a fost marți. A fost sâmbătă! A greșit-o nea Demo. Și eu l-am admirat ca prostul!

– E dulce, Cocoteanu al dumitale, zic.

– Foarte! Mă mir doar de ce se obosește că nimeni nu l-a tras cu nimic la răspunder Nea Demo îmi aduce aminte de un personaj, unul Crișan Doja...

Nu-l chema așa, Crișan Doja pseudonimul cu care semna note în „Zborul Roșu”, în calitate de corespondent voluntar.

Pe vremea aceea n-aveam locuință și îngheșuiam cu nevasta într-o cameră de serviciu, de un metru jumătate pe jumătate, închiriată pe șest de un căruțaș de depozitul de lemne. Găteam într-o săliță, unde mai funcționau cinci lămpi cu petrol, în aia de a noastră. Mizerie... Pe Crișan mi l-a prezentat portarul de la fabrică. A zis că e ziarist. Am făcut schimb de adrese, a venit într-o sâmbătă seara, mi-a bătut în ușă. Tocmai cinam. El s-a scuzat pentru nepotrivită, dar că venea în interes de serviciu. Voia, pur și simplu, să scrie în ziar de mine. L-am poftit să se așeze, măcar să-mi vorbească. Popescu i-a pus un tacâm, el n-a refuzat destupat o sticlă de vin păstrată pentru aniversare săracă, ne-a spus glume, am rămas cerut țigări, că i se terminaseră, am fumate, adus vorba despre sarcina lui de ziarist, eu refuzat să fiu popularizat în presă, deoia nu mă simțeam reprezentativ, nefiind membru de partid, nici măcar utemist, nici membru în fruntaș în producție, ci un simplu scribălă. El a priceput, însă s-a arătat interesat de aia de a noastră, noi, ne-am plâns că n-avem locuință și el a cugetat puțin și ne-a promis că se interesa unde trebuie, să vadă cum ar putea să ne ajute. Sticla se golise, alta nu mai avea, a apreciat talentele de gospodină ale tovarășei Popescu și, în sfârșit, a plecat. Nu ne-am cîne știut ce iluzii, dar ne-am culcat dispuși. În sâmbăta următoare ne-a călcat pe cap ca să ne spună c-ar fi în stare să aranjeze cu locuința având în vedere că soția lui

comitetul județean de partid și zilnic discuta primul secretar. Scumpa mea consoartă a părut pentru câteva minute și a revenit cu o plăcintă de votcă. Împrumutase bani de la o prietenă. El a cinat, am topit băutura și, la care, a zis că ne va ține în curent cu problema. De data asta chiar ne-am bucurat. Și vedeam într-o garsonieră și ne gândeam că n-oare ar trebui să ne revanșăm față de acel omeros gazetar. Două luni, sâmbetele, pica zăvoiaș, ne asigura că totul merge în direcția bună, cina, bea, ne asigura de simpatia noastră și ne lăsa fericiți. Până într-o zi când n-a mai venit. Luni, l-am întrebat pe

portarul fabricii dacă nu știe ce-i cu ziaristul Crișan Doja, că a lipsit sâmbătă la întâlnire. Omul habar n-avea și s-a simțit obligat să-l laude că-i „băiat de comitet“, iar nevastă-sa funcționa la bufetul județenei de partid.

Au trecut douăzeci de ani și nu l-am mai văzut pe săritorul gazetar – corespondent voluntar. În '90, interesându-mă de el într-o vizită, am aflat că e lider sindical, c-a divorțat de nomenclaturista de soție și că e specialist în greve spontane.

– Bravo! zic. Alt băiat bun!
– De ce nu?

AVENTURĂ PARLAMENTARĂ

Domnul Gheorghe Gogu Ionete, economist pensionar și actual parlamentar, și-a făcut timp să-l viziteze pe vechiul său prieten, dl Popescu.

Stau la un pahar de vin și povestesc. Soții Popescu sunt numai ochi și urechi, încercând să priceapă chichițele politicii la nivel înalt. La Popescu intervine din când în când, râzându-l cu gingășie pe musafir:

– Da' de ce nu dai o lege care să scadă taxele?

Dl Gogu Ionete surâde condescendent:

– Ei, și tu, că prea ne crezi atotputernici!

– Păi, dacă nici voi, Părinți ai Patriei...

– Lasă-l, dragă, spune concesiv dl Popescu, face și el ce poate. Plus că problemele noastre sunt în ansamblu și corelate cu tot felul de pretenții, dinăuntru și din afară... Și nu uita că-s obligați să-mpace și capra, și țigăra.

– Varza se vinde cu 300 kilu', iar la Alba Iulia e cu 100! pune punctul pe i d-na soată.

Parlamentarul pare descumpănit de varză lipsindu-i spontaneitatea, nu are replică și se îngâdurat. S-o gândi că trăiește pe viu șocurile imaginii detestabile pe care mass media a creat-o cu rea voință Parlamentului.

– O blestema suspiciunile și învrăjbierea revoluționară dintre prieteni, că doar nu poți alege națiunii or fi afaceriști, mincinoși...! Dl Popescu se simte rușinat și încearcă să abată discuția pe un tărâm ceva mai sigur:

– Și ce faci tu, Gogule, în timpul liber? Mă citit în presă că e plină Capitala de țigăre.

– Asta-i drept, admite dl Ionel, dar când să...

– Ascultă: tu să nu mă minți, că suntem oameni de-o viață! Vrei să spui că n-ai avut și tu aventură?! Măcar cu atâta să te alegi.

– Nu fi inoportun, își amintește d-na Ionete de un neologism frumos, că l-o fi vădit și pe el Dumnezeu, că doar...

– Ce vorbești, madam? Păi suntem de-o viață!

– Tocmai de-aia!

– Ei, spune oaspetele, depinde cum vrei să-ți fie... O aventură am avut. Ba chiar una extraordinară. Neverosimilă...

– Povestește, povestește, nu te jena! sară pești într-un glas și-l îmbrăie să mai bea. Jolesc paharele, își aprind țigările.

Parlamentarul își drege glasul privind în jurul mesei parcă văzând cu ochii minții ceva foarte interesant.

– Păi, începe el povestea, într-o seară am hotărât să văd un film despre care se vorbea că-i nemaipomenit. M-am dus, am plătit o mie – costa 700 biletul –, dar caserita a fost închisă și n-are să-mi dea rest și să caut eu să-mi revin.

Am pornit din magazin în magazin și, după ce am văzut jumătate de oră, m-am întors cu un bănuț. Am luat biletul, m-am uitat la ceas și am rămas până la 7, și am ieșit în stradă.

Începuse să bată un vânt rece. Am scos din buzunare capetele cordonului de la pardesiu, le-am înnodat și, lipa-lipa – căscând gura pe la vitrine...

– Treci peste amănunte! îl zorește nerăbdătoare d-na Popescu.

– Nu, nu! e de părere dl Popescu, n-o scurta! E mai palpitant.

– În fine, când s-a făcut 7 fără un sfert, ajunsese înapoi la cinematograful, dar pe partea cealaltă a străzii. Traversez și bag mâna în buzunar după bilet. Biletul nu-i.

– L-ai pierdut!

– L-am pierdut... Probabil c-a picat când am scos cordonul.

– Și?

– Și... am socotit că, dacă tot am venit la cinema, cumpăr altul.

– La banii tăi nu conta.

– Și deodată văd pe trotuar, jos o bucată lunguiață de hârtie. Nu-ș' ce mi-a venit, că m-am aplecat și am ridicat-o.

– Ce era?

– Ce să fie? Un bilet de cinema... Uite, domnule, ce noroc!

– Chiar.

– Și m-am dus la casă, să-ntreb dacă e valabil, să nu fie vechi, să nu mă fac de rușine. Iar caserita...

– Drăguță?

– Drăguță.

– Ce-a zis?

– A râs și a zis că e chiar biletul meu, că mi-a reținut figura, și mi-a arătat pe diagramă locul.

– Ce chestie!

– Întra-adevăr!

– ... Și am intrat și am văzut filmul.

– Dar dama?

– Care damă?

– Caserita.

– Ai căutat-o după film?

– Nu. De ce?

– Serios?

– Serios.

– Bine, Gogule, tu-ți bați joc de noi? Ce ne povestești basme de adormit copiii? Unde-i aventura?

– Păi, asta a fost. Cu biletul.

– Domnule, regret, dar te-ai schimbat.

– Ce vrei, dragă, întotdeauna puterea-i schimbă pe oameni!

– Ce putere? protestează slab parlamentarul. Eu sunt în opoziție.

– Hai, termină! Putere, opoziție – tot un drac. Ne duceți cu vorba până ne luați voturile... Scuză-mă, însă m-ai dezamăgit. Eu unul n-o să te mai votez în veci!

– Nici eu! se solidarizează d-na Popescu. Fiț-ar aventura a naibii să-ți fie!

– De-aia nu merge bine treaba. Nu sunteți în stare de nimic! Și noi, ca proștii, ne lăudăm cu tine, c-avem un prieten în parlament!... Rușine, domnule senator! De-aia se duce țara de râpă! Rușine!

vasile smărăndescu

Colaci de vâtaf
covrigi pere mere
nuci
și colindețe

Busuioc verde
și apă-n căldărușe –
e Boboteaza

larna-n zori de zi
livada-ncărunțită –
flori de chiciură

Cât vezi cu ochii
zăpadă-nvolburată –
belșug la vară

Ciori sporovăind
în zbor peste arături –
mâine zăpadă

Nămeți în codru –
în zori căprioarele
au intrat în sat

Pădurea pe deal
oștire decimată –
viscol năpraznic

Vai ce mai plânge
abandonată de ger
zăpada de ieri

ÎN LEGĂTURĂ CU DISPARIȚIA LUI TUDOR VIANU

de ALEXANDRU GEORGE

Lunga perioadă a stăpânirii comuniste la noi în țară cuprinde tot felul de puncte obscure, momente necunoscute, cazuri nici măcar bănuite. Osânda noastră de acum față de toți și de toate tinde uneori să arunce mai degrabă umbre asupra realităților efective decât să le lumineze, așa cum ar fi de dorit.

Mereu, în cursul unor „divulgări“ pe care le-am încercat, m-am lovit de dificultatea de a mă face cu adevărat înțeles, dar și de aceea de a fi greșit eu însumi în ceea ce pretind că am văzut, fiind în modul cel mai nemijlocit martor. Comunismul, regim secretos prin excelență, care nu a fost în stare să-și redacteze propria istorie a activității sale, a obișnuit în asemenea măsură lumea cu minciuna încât adevărul încă nu poate ieși la lumină, ci e obligat doar să se strecoare.

Există însă atât de multe ciudățenii, de dezmințiri ale unei imagini globale, încât ar trebui să fii un adevărat Pacea pentru a te crede în preajma dacă nu și în posesia adevărului global; până să apară un alt nou mare divulgator, îmi propun să semnalez o afacere destul de obscură dar nu chiar mărunță și care riscă odată cu trecerea vremii să se piardă în uitare sau în cea mai senină ignoranță. Mă gândesc la dispariția lui Tudor Vianu, o personalitate de primă mărime, despre care s-a scris destul de mult în comunism, care s-a bucurat de recunoașteri și onoruri, a sfârșit la o vârstă destul de înaintată, înconjurat de discipoli și de stima unor largi cercuri de intelectuali. El a fost „recuperat“ de regim după o eclipsă inițială, o eclipsă nu totală însă, deoarece prietenul său M. Ralea l-a salvat de la scoaterea de la catedră; a fost numai trecut pe altă linie, într-atâta încât să-și curme destinul de gânditor, într-un moment când dăduse poate dovezile supreme prin

Filosofia culturii (1944) și (cursul) *Ideea de operă în filosofia generală și în estetică* (1947). Spre sfârșitul anilor 50, după sfârșitul Terorii, recunoașterea meritelor cărturarului a făcut ca autoritățile să-l ducă la Academie, apoi în cadrul UNESCO, într-o funcție, dacă nu foarte importantă, într-una de cert prestigiu. A fost numit director general al Bibliotecii Academiei, unde a găsit o echipă excelentă și unde a încercat să lucreze în sensul înaltelor scopuri pentru care exista această instituție.

Din păcate, foarte curând, a venit în fruntea Academiei Ilie Murgulescu, un chimist ale cărui merite nu eu sunt în măsură să le evaluez, dar care era un inamic jurat al culturii umaniste și un promotor al „chimizării“ învățământului într-un mod care face din el un precursor al orientării date mai târziu de Elena Ceaușescu și de echipa sa. În plus, Murgulescu era un „dur“, reputat ca atare, fusese ministru al Învățământului, unde își dovedise din plin calitățile de om de partid iar începutul îl făcuse ca rector al Universității din București, unde-l înlocuise peste noapte pe Al. Rosetti, fapt ce avea să fie plin de urmări. În plus, omul avea, nu știu de ce, o neștersă ură la adresa directorului adjunct al B.A.R., Gh. Vlădescu-Răcoasa, pe care îl dizlocase în calitate de ministru de la conducerea Bibliotecii Centrale Universitare, înlocuindu-l cu un acolit al său, N. Mironescu, pe care, neputând să-l mențină acolo, l-a luat cu el, dându-i mai apoi postul de director al Bibliotecii Politehnicii.

Poate că numai din ură față de Răcoasa, Murgulescu a căutat nod în papură Bibliotecii Academiei, unde nu cred că vreodată până atunci călcase, și victima a fost Vianu, un om fără suprafață politică și inapt unei lupte de acest tip. Răspunzând numeroaselor „plângeri“, președintele Academiei a numit o comisie formată din mai mulți oameni ai săi ca să inspecteze Biblioteca, iar Vianu, om de bună credință, și-a închipuit că trebuie să cedeze și să-l lase pe inspectorii să-și facă respectivele constatări, deși toți îl sfătuiseră să-i dea afară cu portarul, dacă s-ar fi prezentat. Comisia era ocult dirijată de Angela Popescu-Brădiceni, directoarea la Biblioteca Centrală de Stat, suribundă intrigantă și detestatoare a instituției „rivale“, pe ale cărei ruini voia să se ridice, de N. Mironescu și un alt bibliotecar, dar și de Grigore Botez, directorul Bibliotecii Universitare din Iași, care, spre cinstea lui, a refuzat să iscălească, în final, infamia scrisă de ceilalți.

Am fost martor al acestei sinistre înscenări; bineînțeles că ancheta a descoperit că la B.A.R. domnea haosul, dezordinea, lipsa de organizare, risipa, procesul de prelucrare al cărților era lent și defectuos etc. Și asta într-un moment de apogeu nici înainte nici de atunci egalat, pe care respectiva instituție îl trăia prin calitatea personalului științific, valoarea fondurilor, aportul masiv de carte nouă. Raportul comisiei i-a îngăduit lui Murgulescu să facă ceea ce

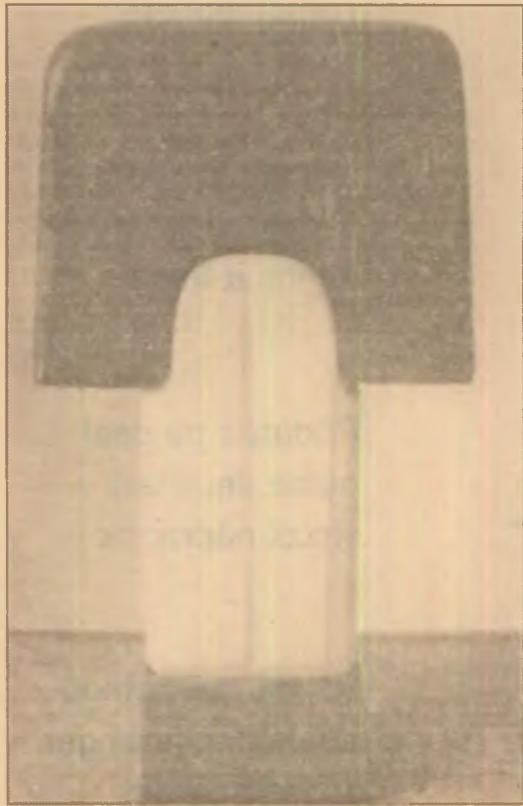

urmărise: îndepărtarea (prin pensionare) a detestatului Răcoasa și numirea, în coasta lui Vianu, a unui acolit al său, care a fost, cine credeți?, chiar unul dintre inspectorii, N. Mironescu, un ins care se va dovedi cu tot inapt funcției, fiind, nu mult după plecart, protectorului său din fruntea Academiei, destituit pentru incapacitate și purtări reprobabile.

Înainte de a surveni acest dezastru, Vianu s-a dus la Murgulescu încercând să aibă cu el o explicație; ceea ce se întâmpla era o gravă ofensă la adresa sa, fără precedent în analele instituției. Discuția nu a avut nici un efect; după câte se pare, „Președintele“ a ținut să-l și insulte direct pe marele cărturar, reproșându-i printre altele absențele de la datorie, de care omul se făcea vinovat ca urmare a misiunilor sale de reprezentant al țării în organismul internațional în care fusese numit. Grav bolnav de inimă Vianu a intrat într-un concediu de boală și, la spital, a încetat la scurtă vreme din viață. Asta numește primul său biograf criza finală a unei mai lungi suferințe: „Către mijlocul lui aprilie 1964 a trăit momente de mare tensiune, devenise preocupat, îngrijat, taciturn: în ziua de marți 28 aprilie, are trei crize de angină pectorală «componenta psihică» a acestor suferințe este vădită“ (Ion Biberi, *Tudor Vianu*, 1966, p. 6). Ceilalți nu se mai referă la cele evocate de mine nici măcar prin aluzie.

Am ținut să fac cunoscute toate acestea pentru a arăta măcar ce se petrecea în „dedesubturile“ vieții sociale de atunci, dac: vrem, chiar la nivelul „nomenclaturii“. În anu viitor vom sărbători centenarul lui Tudor Vianu așa că după toate probabilitățile nu vor lips reconstruirile biografice, acestea neputând să n se ocupe și de ultimii săi ani de existență. Calitatea mea de martor, nu prea apropiat da neliniștit de soarta sa, care se lega și de aceea instituției unde eram salariat, m-a obligat să da publicității rândurile de față. Sub forma une note am mai făcut-o într-o gazetă, în primăvar lui 1990, dar printr-o inexplicabilă defecțiune memoriei nu-mi amintesc unde (*Expres? Zig Zag?*). Nota a apărut și mi s-a comunicat pe c indirecte că Murgulescu îmi va „răspunde“. D: la scurtă vreme mai apoi, el însuși a încetat d: viață; dacă a apucat să publice ceva, rog pe c: informați să-mi indice textul. Acum vreo d: ani, am transmis aceleași informații legate d: sfârșitul lui Tudor Vianu domnului Io Solacolu, în Germania, pentru a se publica î revista d-sale *Dialog*; nu am nici o știre că textu meu ar fi văzut undeva lumina tiparului deoarece directorul publicației mi-a transm consternat că publicația nu mai apare.

Dau așadar din nou publicității informații despre această tragedie rămasă necunoscut acceptând, oricând, după cum mi-e obicei puțința de a fi contrazis.

VERSURILE ROMÂNESTI ALE LUI CHRISTIAN W. SCHENK

de EMIL MANU

Poetul german (din Kastellaun) Christian W. Schenk, unde trăiește cu familia și unde soția sa, Simone Reicherts Schenk, conduce Editura Dionysos, te unul din singularii literari germani plecați în România care vorbește impecabil limba română și mai ales (faptul trebuie să-l liniștească) scrie versuri în limba română, recent într-un volum cu titlul **Semne, Grații și Simboluri** prefațat de Al. Cistelean. (Dintr-o greșelă editorială titlul tipărit al cărții nu vorbește de **gratii**, cum a și indicat poetul în manuscris, ci de „grății”, ceea ce, trebuie să recunoaștem, e cu totul altceva. Chiar originalitatea volumului este meditativă și egală cu comentariul al unei închisori în care este încat omul contemporan, o închisoare lingvistică, oarecum abstractă. Dar, toate aceste caracteristici ale versurilor românești ale lui Christian Schenk vor ieși mai bine în evidență numai după ce vom cita în întregime primul poem al cărții de față, în care autorul își expune metaforic claustrarea sa în interiorul unor închisori de cuvinte de care e legat în mod neplăcut destinul creației sale:

Destinul meu a fost cuvântul și contopirea lui în vers,
nu l-am scris fiind doar sclavul pluralității-n univers,
născut dintr-un cuvânt spre frază, fără vreun drept la un mormânt
când în clipa-n care fraza se va-ntregi iar în cuvânt.

Destinul meu a fost cuvântul! Ori și-n ce limbă s-ar ivi,
prin mine-și bate joc de mine, prin mine se-njosește și
prin mine vrea s-arate frazei că nu-i decât o consonantă,
vocală, uneori, de știrbă existență delirantă.
ngenunchez să-i simt aroma și blestem când s-ascunde-n mine

Ba într-o limbă, ba într-alta o, ba-ntr-o metaforă,
ba-n rime
Jucându-se de-a Fraza-Oarba-Copil-destin de iad și sfânt
Ce m-a născut să simt durerea cuvântului în necuvânt.“

(Destinul meu., p. 5)

Poemul citat mai sus este complet edificator prin faptul că pune și problema pe care noi am schițat-o în introducerea acestui eseu critic în care vrem să demonstrăm că tensiunea din sufletul creatorului trebuie să dea aceeași importanță estetică, aceeași tensiune lirică, același destin plămuirilor sale ce se prezintă, în două expresii lingvistice, fără să prejudicieze valoarea fiecăreia dintre ele.

Am mai spus-o, și o repetăm și aici, că poetul german Schenk consideră limba română drept limba formării sale poetice: „Pentru mine limba română înseamnă în primul rând limba formării mele poetice, posibilitatea exactității exprimării, metaforica unui cuvânt nenăscut și posibilitatea sondării unor stări care, pentru mine, nu sunt posibile decât în limba română. Întregul spațiu mioritic, ca să-l citez pe Blaga, îmi conferă posibilitatea unei universalități de exprimare ca nici o altă limbă, acea legătură foarte importantă, pentru mine, dintre apus și răsărit.“ (interviu consemnat de Dan Brudășcu, în revista **Tribuna**, nr. 15, 16-22 aprilie 1992).

Poetul trăiește și în universul acestui volum o stare de incertitudine de tip arghezian, adaptat la sensibilitatea sa proprie, declarând într-un poem-fluviu cu titlu inițiativ, **Început cu dharmă**: „Sunt bolnav de mine/ și de timp...“ În alt poem, la fel de ocult (Pia disideria) spune același lucru: „Speranța mă zdrobește/trăgând un car de basm...“

Și în acest nou ciclu pe poeme care se deosebesc aproape structural de cele anterioare (**Testament și Răstignirea ultimului cuvânt**) refuză cromatica simbolistă în care poezia era un adevărat muzeu de cuvinte demantelate de scoarța lor expresionistă. Spre a înțelege cât de bine cunoaște Christian Schenk secretele limbii române, în expresie necalofilă, notăm ideea că fuge de imaginile care i-ar aduce aminte de muzeele de cristaluri delirante și de porțelanuri adormite ale altor confracții de generație. Schenk ne-o spune deschis: „Nu mai alăptează cuvinte/ cu nectarul inocenței/ nu-și mai mângâie frazele-n poală...“ El lasă de-o parte toată poezia cuminte și supusă sentimentelor blânde și alege în versurile de acum cuvintele tari ale limbii române, cultivând metafora abstractă și chiar dură. Undeva, i se pare că „pădurea nu-și mai găsește/ timpul metaforei/ de toamnă“, ceea ce e superb spus.

În altă parte constată că toate „cuvintele au învățat să tacă“; sau „cuvintele-s plecate în exil“. Poetul exprimă un exod sau o dramă a cuvintelor, lucru pe care-l fac toți poezii lumii moderne, dar păstrându-și și o încredere finală în valorile pe care le au (în poezie) cuvintele devenite metafore ce-i exprimă pe oameni.

Am căutat să-i găsec lui Schenk un corespondent în alte literaturi care să celebreze anotimpurile poeziei în două limbi și m-am gândit la B. Fundoianu – B. Fondane sau și la poezii avangardiști din România care au scris și

silvia obreja AR MAI FI O SCĂPARE

(Luceafărul nr. 6/1996)

„Întâmplări vin din toate părțile“.
O mătușă de-a mea, canceroasă,
(are cancer american) îmi scrie
de la Sovata
cum a înșelat-o soțul toată viața
și mă întreabă dacă mai are o șansă.

O contabilă cunoscută
pentru care port o deosebită stimă
mă întreabă din start
dacă ar fi o crimă
sau delict
faptul de a-și omorî cel bărbat
fiindcă folosește after shave „Basic
Instinct“
și altele și altele.

Eu le-am răspuns tuturor
că mai au încă șanse în căsnicie
dacă își cumpără un aspirator
(dă-l naibii de pistol!)
și se lasă de poezie!

febr. 1996

Lucian Perța

în limba franceză, dar nu i-am găsit un corespondent pentru că fiecare poet este o unitate umană aparte. Și, fără să mai recurg la comparații, l-am judecat pe Christian W. Schenk în mediul lui de activitate, poetul având dorința și mândria de a scrie poezie românească și de a scrie cu aceeași mândrie poezie în limba lui Goethe. Schenk reușește să fie un poet bilingv, sau, cum se exprima recent un critic român, să se prezinte ca **alăptat la două mame**.

Schenk și-a creat în primul rând în istoria contemporană a poeziei germane un statut de poet cu o veritabilă vocație pentru această nobilă inutilitate utilă care e poezia. Au scris despre versurile sale cei mai cunoscuți critici germani, privind cărțile sale de poezie scrisă în limba germană. În privința cărților de versuri în limba română s-au pronunțat de asemenea specialiști de profesie cu deosebită pregătire romanistică și românică. Aș cita-o pe Eva Behring, din Berlin, doctor în filologie romanică, cu o teză având un subiect de literatură română.

Trebuie subliniată și activitatea de traducător a poetului Schenk slujind prin tălmăcirile sale ambele limbi. Dintre aceste traduceri cităm **Cele mai frumoase balade germane, 1966-1968 și Poesis – versuri de Dorin Popa (în germană, 1993**.

Cea mai recentă contribuție la cunoașterea poeziei românești o constituie una din cele mai ample antologii de poezie românească, privind perioada contemporană, lucrare editată împreună cu soția sa Simone Reicherts Schenk, la Editura Dionysos din Castellaun, în 1994, sub titlul **Streiflicht (Lumină laterală)**. Sunt cuprinși aici, într-o ordine cronologică, poezii din ultimele generații dar și confracții lor mai vârstnice, fiecare poet având trecute cu grijă reperele bibliografice sumare.

După cum a declarat într-un interviu, poetul lucrează acum la o antologie a poeziei române interbelice.

Toate aceste activități destinate cunoașterii literelor române în Germania, la care se adaugă articolele și eseurile publicate în diverse reviste românești și germane, întregesc contribuțiile proromânești ale poetului Christian W. Schenk.

Cornel Ungureanu

Acest referat despre critica – și istoria literară, și eseul – din perioada 1990-1995 ar fi trebuit ținut (era în programul anunțat) la Colocviul traducătorilor de la Sinaia, din septembrie 1995. Câte ceva a fost citit, iar o parte a fost prezentată ca Document al Congresului, în versiune engleză.

I. Strategiile rezistenței

Autoritatea criticului, atât de invocată în ultimii ani, ținea, în deceniile al șaselea, al șaptelea, de ideea de reprezentanță ideologică. Și Moraru, și Selmaru și Novicov, primii arhitecți ai doctrinei în literatura „nouă”, dar și urmașii lor, infinit mai cultți, mai talentați, mai inteligenți, vor vorbi în numele directivelor partidului comunist. Vor fi reprezentanții dictaturii proletariului și ai ideologiei marxiste în literatură. Ei, criticii, păzeau literatura, scriitorii, publicațiile de abaterile posibile și probabile. În anii șaptezeci, optzeci, ideologii și-au asigurat loțiitorii și alianțe care să permită elogiul unei literaturi care se îndrepta chiar împotriva opțiunilor propagandei centrale. Întoarcerea lui Ceaușescu către ideea națională, abandonarea liniei moscovite a jignit internaționalistii, care vedeau în spiritul rebel anticeaușist al scriitorilor o restituire a drepturilor lor. Iar în deceniul al nouălea, deceniul megalomaniei paranoice a cuplului prezidențial, chiar reprezentanții ai cenzurii ideologice deveneau „complici” ai unor apariții care evocau, fie și în subtext, adevărata față a comunismului.

Critica de întâmpinare n-ar fi fost posibilă fără solidarizările, complicitățile, alianțele unor lideri culturali. Nu trebuie să ne ferim de cuvinte: aceste alianțe ale cronicarului erau politice. Ele îi asigurau dreptul de a contesta literatura oficială a momentului și de a elogia literatura anticeaușistă. Forța cronicii literare din publicațiile centrale – căci ele dădeau tonul – excepționalul ecou al foiletonului critic din **România literară** nu proveneau doar din talentul cronicarului literar, ci mai ales din impactul politic.

Cititorul descoperea nu numai recenzia unei cărți, ci și un text subversiv care să indice o apariție neobișnuită prin opțiunile ei politice. Opțiuni politice implicite.

Lamentațiile unor autori privind criza autorității critice, azi, țin de o dulce naivitate. Niciodată în România n-o să existe o cronică literară cu ecoul celei semnate de Nicolae Manolescu, sau de Mircea Iorgulescu, sau de Eugen Simion. Fiindcă foiletonul nu comenta doar un roman, o plachetă de versuri, un eseu: el era un comentariu politic. Iar opțiunile lui Manolescu, Valeriu Cristea, Lucian Raicu, Eugen Simion, Mircea Iorgulescu – ale lor și ale altora – erau confirmate, susținute, elogiate de cei mai ascultați cronicari literari ai ultimelor două decenii: Monica Lovinescu, Virgil Ierunca. Convergența între instanța critică a **Europei libere** și cea a presei literare din țară dădea autoritate cronicarului literar. Să repetăm, o autoritate care era, în primul rând, politică. Nicolae Manolescu era, din acest punct de vedere, un lider politic implicat într-un război fără sfârșit. E drept că, strateg eminent, el își elabora strategia acestui neobișnuit război cu înțelepciunea celui care știe că înfruntarea e de durată. Nici din acest punct de vedere mare lucru nu s-a schimbat în cultura română. O seamă de lideri de opinie literară își desfășoară activitatea fără necesarul camuflaj. Au devenit, firesc, lideri de opinie politică.

Solicitând foiletonului critic autoritatea de odinioară, dovedim că am rămas în deceniile construcțiilor anticeaușiste în care manifestul avea căutare și documentul neoficial, ecou. Inerția nu este deloc inexplicabilă: foarte mulți dintre noi, scriitorii și cititorii, critici și jurnaliști, trăim încă în acea epocă. **Epoca** nu și-a epuizat mesajele. O mare parte dintre cărțile anilor șaptezeci, optzeci, ies abia acum la lumină. Scrise atunci, în acel climat, ele exprimă acel timp al credinței în literatură. În acea literatură care, în Răsărit, era istorie, religie, document moral, pamflet, invitație la speranță.

COMISARUL SA

Sintezele, panoramele, dicționarele publicate în ultimii cinci ani de Mircea Zăciu, Aurel Sasu, Marian Papahagi, Nicolae Manolescu (**Istoria critică**), Eugen Simion, Laurențiu Ulici, Al.Piru, Marin Mincu, Radu Țeposu, Mihai Cimpoi, Ion Simuț – acestea, dar și cele realizate în exil de Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Ion Negoieșcu au fost – marea majoritate – gândite în acel timp, cu bănuiala că **acel timp** nu se va slăși vreodată. Numărul mare de scriitori cuprinși în unele dintre aceste cărți subliniază faptul că în anii șaptezeci, optzeci problema literaturii era dependentă și de lărgimea frontului scriitoricesc. Iar critica valida numărul celor care delimitau un teritoriu supus noii legislații de partid, ci legilor literaturii.

II. Despre schimbarea Profesorilor

Autoritatea criticului e legată de ideea unei pedagogii literare bine articulate. Moraru, Novicov, Selmaru dar și – ceva mai târziu – Vitner, Crohmăniceanu, Silvan Iosifescu, Mihai Petroveanu, S.Damian, Dumitru Micu erau Profesori de literatură. Indica abaterile, greșelile, trădarea cauzei. Veneau cu exemplele marii literaturi ruse și sovietice. În anii șaptezeci profesorii nu mai sunt fideli directivelor, ci alții: marxistii puri și duri care declanșează războiul subteran împotriva celorlalți marxști, trădătorii ai cauzei. M.R. Paraschivescu, George Ivașcu, Paul Georgescu pot fi așezați în această categorie. Ei sunt gata a ocroti și a teoretiza adevărurile celor (mai) tineri, spiritul de revoltă implicat în definirea talentului. Arhitecți ai Contrautopiei, ei vor da impuls unei contestații coerente.

După 1965 și, mai ales, după 1971 profesorii încep să fie cei care (mai ales cei care) împlinescă experiența închisorilor. Modelului eroic, așa cum fusese el elaborat de literatura internațională a treia, începea să-i ia loc un altul: să-l numim, provizoriu, model spiritual.

Schimbarea dascălilor aduce în prim plan personalități neobișnuite, mai degrabă măștri spirituali decât artizani ai unui proiect pedagogic obișnuit. Noica, Stăniloae, Țuța, Steinhardt, Vasile Lovinescu, Marc-Mihail Avramescu pun în discuție alte nume, până acum tabu: Nae Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Arșavir Acterian. Păltinișul, Rohia, Fălticeni devin locuri de pelerinaj. Maeștrii sunt depozitarii unei înțelepciuni care nu se poate descoperi în școală, uneori nici în cărți. Dealtfel, nici cărțile pe care le au tinerii în față nu sunt cele bune: sunt necesare altele. Raliați unei culturi antioficiale, anticanonice, Liiceanu, Pleșu, V.I.Stoichiță, dar și Mircea Ciobanu, Adrian Popescu, Radu Preda, Dan Ciachir, Dan Stanca își vor modela discursul critic în funcție de aceste dialoguri. Noii dascăli, cărora trebuie să li se adauge neapărat membrii Cercului literar de la Sibiu, propun o alternativă nemarxistă. Radicalismul lor solicită o rescriere a Istoriei literaturii. Noii dascăli cei spirituali, vor stimula mari entuziasme, uneori deliruri, după 1990. Sunt și azi la modă și, desigur, vor rămâne o vreme.

III. Anii treizeci și anii cincizeci. Rănilor timpului

Dacă ultimii cinci ani au fost recuperatori, evenimentul cel mai important al criticii a fost **reîntregirea culturii române**. Reîntregirea nu a stimulat doar entuziasmul profesioniștilor, cât mai ales energia neprofesioniștilor. Explozia publicațiilor a tras după sine un tip de curiozitate față de autorii interziși în anii comunismului. Comentariile la adresa cărților – apărute în valuri –

semnate de Țuța, Cioran, Eliade, Nae Ionescu au eliminat **spiritul critic**. Vocația populistă a unor lideri stimula entuziasmul pentru autori citiți sau descoperiți fragmentar.

Curând s-a creat și reacția inversă: tot ce ținea de divulgarea fascismului lui Eliade, Cioran, Nae Ionescu, Vintilă Horia devenea mină de aur pentru jurnaliști. Un celebru articol al lui Norman Manea a fost publicat succesiv în două gazete, cea de a doua ignorând cu desăvârșire reacțiile – multe justificate – stârnite de prima. Un dialog al surzilor pare a anima de multe ori importante reviste literare. Reviste care, să subliniem, aduc contribuții excepționale la analiza perioadei în cauză: **Dilema**, **Jurnalul literar**, **Lucașăru**, **Orizont**, **Familia**, **Vatra**. Criticii și istoricii literari nu se citesc între ei. Z.Ornea, Leon Volovici, Dan C.Mihăilescu, D. Pavel, Alexandru George sau Eugen Simion, fără îndoială cei mai înzestrați analiști ai culturii deceniului al patrulea – nu dialoghează cursiv cu istoricii perioadei cu pricina, deși, cel puțin în primul caz, documentarea este mai presus de orice stimă. Temă la modă, la noi și aiurea, **deceniul al patrulea** a confiscat o bună parte din interesul polemisticilor acelor ani. Observația lui Virgil Ierunca, repetată în câteva interviuri, că procesul acelor ani trebuie făcut simultan cu procesul anilor cincizeci, este fundamentală atunci când vrem să evocăm, fără dispute inutile, reîntregirea culturii române.

Reacțiile privitoare la critica, poezia, proza deceniului al șaselea rămân sumare, fără priză la realitatea adâncă a epocii. Sau fără radicalismul care caracterizează unele dintre analizele deceniului al patrulea.

Să scriem că există un număr de cărți, articole, studii implicate în cercetarea perioadei. Mai vechiul serial al lui Ion Cristoiu e valorificat într-un șir de analize aparținând aceluiași jurnalism de excepție. Amplul documentar al Anei Selezjan – trei volume – recuperează cu energie imagini ale perioadei, ca și lungul șir de articole din **Dilema**, propus de Radu Bogdan. Amintirile asupra epocii pe care le datorăm lui Felix Aderca, Dumitru Micu și mai ales lui Ov.S.Crohmăniceanu pot servi reper în noua lectură a deceniului. Unele dintre reacțiile dure care au întâmpinat volumul lui Ov.S.Crohmăniceanu trebuie consemnate sub beneficiu de inventar. Pornind de la aceste reacții, ar trebui să subliniem că reîntregirea culturii nu ar trebui să caute culpabili, într-un lung proces de uzură: nici deceniul al patrulea al culturii, nici al șaselea nu au nevoie de inventare ale răilor. O istorie literară care să pună în valoare relația scriitorului cu mecanismele propagandei ar fi mai utilă. Până ca această istorie să apară, să scriem că în acești ani a apărut un mare număr de documente capitale (stenograme ale proceselor, depoziții, pagini din arhivele secrete) care lămuresc un șir de necunoscute ale acestui timp al culturii.

Înainte de a fi, deci, o epocă a sintezelor, cei cinci ani dau sens documentelor. Revenirea în actualitate a criticilor din exil – Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Ion Caraion, Ioș Negoieșcu, N.Balotă, Mariana Șora, Matei Călinescu, Ion Vianu, Toma Pavel, Virgil Nemoianu, Dumitru Țepeneag, Ilie Constantin (deci a profesorilor, a criticilor și a **liderilor de opinie**) – adaugă arhivelor esențiale un număr de documente capitale. Remarcabilele analize care însoțesc aceste documente trebuie să stimuleze ieșirea din starea de iluzionare în care a trăit scriitorul român. Trebuie să contribuie la acel Entzäuberung cultural atât de necesar azi. Dacă scriem că tema exilului (interior sau exterior) a avut, în ultimii cinci ani, întâietate, putem nuanța o afirmație de la începutul textului:

viorel sâmpetrean

*„Cuvintele? Sunt lăsate de Dumnezeu
Să aline dorul de singurătate...”*

Oho! Secunda vremea: eram într-un oraș în care
îmi puneam, pe nerăsuflăte, rucsacul în spinare,
Și, fără de iscoade, cercetam arhipelaguri în munți:
E un joc, unde nu ajung sârmanii zei mărunți.

...De adaug o silabă, înseamnă că trăiesc –
(Deci, nu se pune problema cum că vă părăsesc!)
Doar șoptesc: viața-i o minune, cu-o taină împrejur,
Cât încerci s-o sfărmi, răsare făr' cusur.

Ea dă dreptul în cetate la farisei și haimanale
Și arde-n zmoală cărți, și re-tipărește anale,
Ea umblă desculță pe-asfalturi, ori prin subterane,
Trișând la moriști, vânzând din biserici strane,
Scoate plutonul de execuție în stradă
Râzând în gura mare de cel ce va să vadă.

– Cine spunea „Fără memorie, nu există moarte“?
Acela se va surpa, fără opreliști, într-o carte,
Și din aceea vor rămâne senzuri îndepărtate
Să ne aline în singurătate.

*„Mistreții, când îi vezi prin zăpadă,
Să știi că unul e destinat să cadă...”*

– Iată, îmi fac o poveste de hârtie. Din copilărie:
Un corn de vânătoare și o armată de suflători
dacă vreți,
Sânii de vânt și creioane de gheață
Și tot ce se cuvine să încapă într-o viață.

Îmi pregătisem, deci, caietele argintii de hârtie
Și m-am trezit cu toate viețuitoarele, fir-ar-să-fie!
Veniseră din toate colțurile lumii îndepărtate
Cu manuscrise celebre și fel de fel de citate
Ale unor regi și împărați, cu pergamente de ceară,
Să le trec în poveste, fără nimic să-mi ceară.

Mie mi s-a părut că, dintr-o dată, e prea greu
Să povestești despre un munte de minereu
Care are subteranele lui și întâmplări înfricoșate
Și cărări nepângărite, de nimeni vreodată umblate...

– Ce era să fac? M-am apucat de lucru, cu imagini noi:
Dar am răscolit viespii, din ceresul lor roi.

*„Te înțeleg, frumusețe,
Ca și cum viața mea întreagă
Ar încăpea într-o fragă...”*

(Amintirea este un blestem greu
Și de umbra lui nu ne vindecă decât Dumnezeu).

...Era o înfricoșată cădere de îngeri. Și căpriorii veneau
Chiar la geamul bunicii. Și nici măcar nu cereau
Vreo turtiță, vreo nucă sau o coajă de pâine:
Ei veneau și rămâneau întipăriți în urletul de câine.

– Ei, dal! Mersul lor pe zăpadă! Un regal de uriași:
Nici n-atingeau pământul, de parcă n-aveau pași,
Parcă zburau și aveau sânii de lemn încrustate
Și nu cred că aveau habar de singurătate.

*„Este secunda – ființă vie –
Nu-i așa?
Mai fărămicioasă decât o păpădie...”*

– Viața a mea, ai fost dragă și rară!
(Orice împărat e cuminecat o singură oară...),
Dar am văzut un lan de cranii, râvnit de ogari,
Și lacrimile împăiate în pari!...

Tocmai încercam să uit. Și, acum,
A venit solul cel strașnic și nebun
Care să-mi poruncească: Ionuț, tu dă-mi iăstarul
Pentru că eu, regele, îmi voi pierde harul.

...Eu contempnam culorile, și zugrăveam povestea
Când, dinspre parlamente, mi-a fost trimisă vestea
Potrivit căreia să mă lepăd de muma,
Că m-ai putea vindeca, dacă îndur minciuna
De lacrima crispată a Ionului meu
Care crede în mine cum crede în Dumnezeu.

– I-am răspuns: dacă ești în stare, scrie o poveste,
Căci vrei să mă îngrozești cu ceea ce nu este,
Sau, mai degrabă, vrei culorile să le asmut
Să îți sugrumă gâtulejul tău de lut?

De o vreme eu trăiesc într-o stea...

Motto: (Vreau să vă spun că într-o poveste,
Indiferent de viețuitoare, rămâne cine este;
Însă eu nu pot să fac dintr-un bastard un corb
Pentru că ar trebui să desenez cu un ochi mort.)

– Mă iscodești, tu vis, și-mi spui: vezi că în livadă
În plină iarnă, e-o frunză ce nu mai vrea să cadă.
– Foarte bine, ți-am amintit: de crezi în întâmplare
N-ai decât, tu, vis, să-mi ajungi la picioare,
Să mă rogi să nu mă mai încrunț.
(Oricum, îmi ajung câte înfrunt!)

– Îți spun: ce crește-n plin îngheț nu are
Nevoie de nimeni. Necum de scaldătoare,
Ci rămâne ca rană divină, ca un absint greu
Unde nu pătrund carii. De frica lui Dumnezeu!

Și această frică eu ți-o las arvună
Peste o turmă care nu mai are mumă;
Și-a altoit rădăcina cu soiuri deșarte:
(Ți-am spus: toate acestea vor rămâne într-o carte!).

Viața-i o formă, la rândul-i întâmplare –
Dar l-am prins pe despot minșind în gura mare!

*Voi rămâne printre stelele clare
Precum cerbul...*

N-am să cred că n-am să te mai văd, uneori, Nichita,
„Că or să-ți crească aripi ascuțite pân' la nori”,
Că o să mă mistuie într-o cavernă de cleștar iubita
Recitându-mi versuri sârmane, pân' la cântători.

Tu i-ai spus celui pe care l-am ales să scrie:
„De la Nichita de la Ploiești, lui Viorel”. Fie!
Dar cresc sub zăpadă flori sălbatece, dragule drag,
Și nimeni nu-ți mai trece auritul tău prag.

Ba dimpotrivă, îți pun la mezat chiar altarul
Înnebuniți că nu pot să-ți atingă harul,
Și răsădesc buruieni peste paginile tale
De parcă te-au și văzut într-un sicriu de zale.

– Nichita, vino dragule de tine, de drag,
În cartea mea cu coperți de fag,
Cu miros de rășină și mireasmă de fragă
Ce-ar putea fi? Viața noastră întreagă!

*„Auzi, ce întâmplare,
Viezurele se credea mai tare...”*

– I-am spus: viezure, viezure, tu ai blana prea sură
Ca să nu-ți găsească securea, decât pe măsură.
Dar, totuși, te întreb: de ce încerci să te strecuri
Printre izvoare și căprioare, la strămtori?
Nu înțelegi că povestea mea nu te cuprinde
Și pădurea îți acoperă ghearele cu ghinde?

– Viezure, i-am mai spus, păstorii chiar sugrumă
Pe rebegii lupi, care, rebegii, se-nturmă!

*„Ce grozăvie de libertate:
Să vezi stele în zăpadă, înjunghiate...”*

Dacă aș fi dorit să fiu (mai) mare
(Niciodată n-am crezut că sunt prea mic...),
Despre tristețea stelelor ce ard în mare
Aș fi îndrăznit să vă vorbesc, un pic.
Fără trac, fără perechi de circ și fără slugărnicie
Tocmai pentru că nu voi crede în nimicniciei!

Și nici în vorbe bogate, strecurate din rotative,
Cumpărate și împăiate: s-a mai întâmplat, în Ninive.

Cine să recunoască? Unii și-au făcut Babiloane
Din bănuții spurcați în milioane;
Alții, mai cruzi, dar pui de strigoi,
Și-au schimbat perdelele, devenind eroi.

Dacă această premoniție vi se pare de prisos
Vă amintesc de salina săpată într-un os;
Deci, contemplați în redingotă, marmora ce urlă
Prin praporii ei sălbateci priveliștea din turlă,

Sau, cum să vă spun? Căutați stele sub mochetă
Ca să fie umbra crimei teribil de discretă.
Iar, dacă credeți în discrepanță, vă dau un sinonim:
Să fiți iertați: acum și-n veci. Amin!

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Bogdan Bârleanu, Ioan Gânju, Constantin Tofan, Alexandru Ichim, Dan Corățaru și Traian Mocanu, reunite într-o expoziție colectivă la Galeriile Calderon

despre...

MELODRAMĂ ȘI IRONIE

de AL. CISTELECAN

La „Calende“ (1995) au ieșit Aceste femei ale Laurei Mara, culegere de dimensiuni obișnuite, dar secționată în trei părți, cu o grijă excesivă pentru marcarea tematicii tematice și a eventualelor nuanțe de culoare. Acestea chiar există, deși nu atât de îndepărtate împachetate pe cât le-ar vrea poeta. Deci, în fond, toată mobilitatea Laurei Mara se rezumă la o pendulare între două ispite: una melodramatică, trăgând poemele spre scriitura emfatică, cu aglomerări de suferințe și un gust temperat al carnagiului imaginar, iar cealaltă – ironică, depatetizată, luând distanță față de propria-i gravitate și spărgând baloanele melancastice. Cele două ispite acționează când unul, când paralel, de sub pana Laurei Mara și astfel, după posibilitățile de permutare, cam două feluri de poeme. Unele de o gravitate melancolică, cu băteală prețioasă într-o urzeală melancolică și exhibând un melodramatism abia în discuție: „Iluzia că e seară când de fapt/ nu-i decât o noapte mincinoasă și caldă/ dar cine-ndrăznește să-și vise să-i șteargă/? și cine poarta trânteste/ când în somn ceafa morții-nfloreste/? cine crede că în haine un trup de lumină/? cine din ceva este dacă nu doar din tină/? iar tu cine ești și cum să-mi poți întregi/ o teamă răstăcită pe față/? voi afla pe căi ocolite așteptându-mi seara asta-i doar o iluzie încă o agonie/ voi afla pe căi ocolite căutându-te/ dar e sigur că tu știi ce ai făcut” (Romantă). Sunt, probabil, unele cele mai dragi sufletului poetei, având în vedere că ele copleșesc volumul spre final, temperanța melo rupând fragilele aranjamente melancastice. Altele folosesc acul ironiei spre a sparge goașa tot mai umflată a patetismelor ori rupul melo de tăvălug al acestora printr-un gest de amele subversivă: „nici un paradis nu mă mai primește/ doar nopțile-n care isteria câinilor/ și titul speriat al locomotivelor/ sfâșie liniștea în

cordoane subțiri// e-te na// nici un paradis nu mă mai primește cum ar fi dac-aș vrea/ altfel ar mirosi iubirile mele/ până și lumina altfel ar cădea/ nelăsând praful să se aștearnă pe lucruri/ iar pastila fericirii mi-aș lua-o la timp/ cât despre sudorile minții.../ doar spray-uri cu miros de lila// nici un paradis nu mă mai primește/ nici nu știu dac-aș vrea/ nu-mi rămâne decât/ să-mi aleg singură infernul/ și să cobor în el“ (Spre micul infern). Ironia are, în astfel de cazuri, doar o funcție protectoare, ea ferind textul de deriva absolută în desuetudine. În varianta a treia, Laura Mara croșetează cu detașare autoironică, folosind o sintaxă zveltă din care patetismul s-a scurs în subtext iar poemul ostentează în asentimentalism: „recunosc/ între mine și bărbatul/ de treizeci și cinci de ani/ a fost tot ce putea fi:/ două numere de telefon/ la care nu mai răspundea nimeni/ o ușă/ câteva cărți visate/ mult tutun/ o nevastă un copil/ și din când în când/ nevoia de celălalt/ ca o lipsă de calciu./ menționez/ că ordinea nu este/ neapărat aceasta“ (Declarație).

Mai riguros funcționează această detașare, cu aere autoparodice, doar în ciclul de Sfaturi practice, unde metafora culinară a poesisului strânge textele într-o linie unitară, ușor programatică și redundată. Efectele decomplexării discursului sunt, uneori, subtile și agreabile, alteori însă forțate: „aceste cuvinte și altele duios tăvălite prin mujdei/ cu garnitură elocventă de iute ardei/ ochiul meu verde mâna mea dreaptă gândul noros/ și patria somnului meu nelocuită insulă/ pe toate acestea ca-ntr-o listă pe bucate le dăruiesc/ și care mai sunt căile Elisabeth Browning/ ce să-i mai dau și cum să-i mai spun că-l iubesc“ (Menu sentimental). Chiar și când mănuiește această sintaxă agilă, inima o trage pe poetă spre discursul suferind, poezia Laurei Mara alunecând inevitabil în patetica imediată.

fantezii stilistice

ÎN TRE FIGURĂ ȘI EROARE

de CLAUDIA ENE

După definiția lui Pierre Fontanier, figurile discursului sunt acele „forme, manifestări specifice, întorsături mai mult sau mai puțin evidente și de un efect mai mult sau mai puțin fericit, prin care discursul, în exprimarea ideilor, gândirilor și sentimentelor, se îndepărtează mai mult sau mai puțin de expresia simplă și comună“. Așadar, în principiu, orice abatere de la exprimarea simplă și comună poate fi considerată o figură, o inovație, o marcă a celui care concepe discursul. Selecția cuvintelor, organizarea gândirii în propoziții și fraze și starea afectivă care însoțește rostirea sunt elemente care, până la un punct, determină o expresie particulară, uneori insolită dar nu de puține ori greșită. O privire chiar și neatentă asupra limbajului politic poate procura argumente suficiente în acest sens. În discursurile politice, mai mult decât în oricare alt tip de limbaj specializat, se pot întâlni laolaltă formule standard, expresii insolite, dar și o seamă de erori. Interesează cu deosebire inadvertențele de construcție a textului pentru că ele sunt semnificative în ceea ce privește conținutul mesajului, gândirea care a stat la baza lui și starea afectivă care însoțește transmiterea acestuia.

Pleonasmul constituie una dintre aceste inadvertențe de construcție și el poate fi interpretat ca un exces de sentiment adăugat enunțului mesajului. De pildă, în formulările: „se dorește voit falimentarea întreprinderilor“ (lider sindical, Tele 7abc, „Linia întâi“, 27 febr. 1996) și „Justiția trebuie să fie o putere de sine stătătoare și independentă de celelalte puteri“ (jurist, ibid., 7 febr. 1996) este evidentă dorința vorbitorului de a insista asupra unei idei, chiar cu prețul unei construcții tautologice.

În alte cazuri, pleonasmul pare mai mult o întâmplare nefericită, favorizată de necunoașterea exactă a sensului cuvintelor puse alături: „edilii n-au suficiente posibilități. Resursele, câte sunt, se concentrează în centru“ („Adevărul“, nr. 1747, 16 dec. 1995) sau „ar putea fi un potențial infractor“ (crainic la radio).

Există și situații în care vorbitorul pretinde că recurge la pleonasm din motive stilistice: „...a preferat cu predilecție, și nu este un simplu pleonasm, ci o întărire...“ (purtător de cuvânt SRI, Tele 7abc, „Linia întâi“, 17 ian. 1996), dar și situații în care pleonasmul apare ca o simplă greșeală, fără nici o justificare: „Să nu facem confuzia, care s-a făcut pe vremea lui Ceaușescu, de a confunda instituția cu persoana care o conduce“ (idem).

Un stahanovist al criticii literare: IO

BLESTEMUL LUI DAN DELIU

de DAN-SILVIU BOERESCU

Idea îmi venise mai demult, observând în revistele literare și nu numai titluri de pagină precum Marius Tupan – 50', Eugen Simion – 60, Mircea Sântimbreanu – 70 sau Silvia Dumitrescu-Timică – 90 ori Cella Delavrancea – 100. De ce nu și Adela Greceanu – 20, Alina Durbacă – 25, Caius Dobrescu – 30, Răzvan Petrescu – 40? Cum și în acest domeniu, al aniversărilor literare, trebuia făcut un început, integrându-i pe tinerii scriitori într-un circuit muzeal, m-am gândit să fiu eu acela care să dau primul cu băta-n baltă (nu scria, recent, prietenul Iustin Panța – treizeci și ceva că revistele literare mă găzduiesc „doar pentru momentul vesel al numărului cu pricina” în loc de „Să râdem cu Nea Mărin”?). Dragi fani și stimați cititori, informația următoare nu o veți afla din rubrica de „Calendar” a României literare și nici dintr-un reportaj al „Actualități”-lor teveriste: mâine împlinesc o vârstă nu rotundă, nici măcar multiplu de 5, dar semnificativă – vârsta la care Horia Gârbea renunța la rubrica sa din „Luceafărul”, Iisus se urca pe cruce, Daniel Bănuțescu demisiona din postul de corector și se reangaja paznic de noapte, iar Eminescu se consacra definitiv bolii sale pe care, în genere, evităm s-o numim. Asta e, împlinesc 33 de ani și, deși aceste cifre înmulțite (3x3) dau, ca-ntr-o rubrică de G. Cușnarencu, numărul Spitalului „Gheorghe Marinescu”, n-am comis încă nici unul din gesturile memorabile ale iluștrilor mei predecesori. Poate că omagiul pe care mi-l aduc singur în această pagină e primul dintre ele.

1. TINEREȚEA REVOLUȚIONARĂ. Spre deosebire de atâția clasici, revistele școlare au constituit un deplin eșec pentru mine. În clasa a VIII-a, am proiectat, cu Dan Miteșcu, o revistă a clasei, pe care eu trebuia s-o scriu iar el s-o deseneze. Am rămas cu ea în fața de pre-machetă nici măcar titlu n-am apucat să-i dăm. Printra zecea, la „Șincăi”, Fiorini Costoiu mi-a dactilografiat primul (și, totodată, ultimul) număr dintr-o foaie „de scandal”, dar s-a temut s-o multiplice la xerox. Probabil, ne-ar fi scăzut nota la purtare sau chiar ne-ar fi dat afară din liceu – unul din articolele „fierbinți” era un reportaj imaginar de la un concurs feminin de alergare fără sutien în curtea școlii („șase ture pentru numerele 0-2, patru ture pentru numerele 3-6”). Teribilul redactor-șef de la delicios de infama „Prostituția” își anunța deja intențiile de „confeccionare și răspândire de material obscen” (art. 325, C.P.)! Numai că, înainte de a intra – la propriu – sub incidența legii morale și, mai ales, penale (veniți, mărețe umbre: Hasdeu, Bogza, Eliade ș.c.l.) având deasupra mea cerul înstelat de la „Preoteasa” („... aș fi vrut să te...” – conf. Florin Dumitrescu), am ucenicit, în studenție, la „COCO” cea elogiată de „Europa liberă” („Convingeri Comuniste”, revista Centrului Universitar București). Pot spune că anii 1985-1988, petrecuți mai mult în tipografia „Universul” decât acasă, au fost anii mei de poezie ziaristică și pre(editorială). E perioadă în care, de pildă, împreună cu redactorul-șef de atunci, Paul Nancă, și cu celălalt adjunct, Horia Gârbea, am tipărit primele zece numere din colecția „Cartea cea mai mică”, precursora seriei „Nouăzeci” de la „Phoenix” (1993-1994). Dar nu pentru a mă făli din nou – a căta oară? – cu fabulosul meu trecut de editor al nouăzeciștilor am invocat experiența de la „COCO”. Ci fiindcă, în ianuarie 1985, aici a început (proto)istoria mea de critic literar. Astăzi, la 33 de ani de viață și vreo 11 de activitate revoluționară, momentul acela mi-e încă viu în minte. O, tempora, o, COCO!

2. „CERCETEZ LOCUL EMISFERIC/ SĂ

VĂD CUI I S-A DAT ACEST NUME GENERIC” (după G. Călinescu). Niște cumplite vorbe premonitorii au fost rostite de Dan Deliu, primul meu redactor șef, exasperat de faptul că, în loc să-mi scriu disciplinat reportajele studentești, îl băteam toată ziua la cap să mă lase și pe mine să scriu o recenzie – două pe număr (domeniul criticii literare îi era rezervat marelui Bebe Țânțăreanu și, prin bunăvoința galantă a acestuia, Claudiei Țița – viitoarea textieră de succes de la Radio – Claudia Delean): „Bă, Dănuțe, o să te saturei tu de câte cronici o să ai de scris mai târziu!!!” Și a adăugat, cu subînțeles: „N-ai o sută să luăm niște bere?” Fiindcă n-am vrut să-i dau suta respectivă (mă îndoiam foarte serios că aș mai fi văzut-o vreodată înapoi), iată că profeția-blestem a lui Dan Deliu (despre care nu mai știu nimic – cu câțiva ani în urmă, maiorul omonim ajunsese șeful serviciului de presă al Poliției București) s-a împlinit cu asupra de măsură. Mai ceva decât celebrul miner din Donbas, mă pot lăuda că azi, când mentorii mei de altădată (Manolescu, Ulici, Martin, Lefter) aproape că au renunțat la exercițiul critic, eu depășesc lună de lună planul la recenzii, cronici, studii și eseuri, mai nou prefețe și postfețe. Tone de steril, dar și câteva kilograme de huilă editorială, pick-hammer-ul meu improvizat (pix de 350) dislocă din abatajele poeziei, prozei și metaliteraturii pentru a le trimite cu dactilogramele-vagonete la suprafață, direct în termocentralele periodicelor de specialitate: „Scoatem noi cărbune-afară/ pentru tine, mamă-țară./ Ca să-ți fie-n lume cald!” (Păunescu?). Apără-mă, Sfântă Varvara, protectoare a minerilor de pretutindeni, și indexează-mi colaborările, că nevastă-mea nu mai vrea să mai împărțim banii pe care-i câștigă ea cu meditațiile!

3. MEMORIU DE ACTIVITATE CRITICĂ ÎN FLOAREA VĂRSTEI. UN NOU PRISTANDA. Ceea ce mi se întâmplă este pur și simplu de necrezut! Nu mai am viață de familie, viața mea socială șchioapătă și ea, la pescuit n-am mai fost din primăvara trecută, fotbal n-am mai jucat de la Cupa Presei din '92 sau '93, ba mi-au scăpat și o mulțime din meciurile televizate! Și asta numai fiindcă am scris mai mult decât pot să citesc și am citit mai mult decât pot să țin ochii deschiși – spre suta de cărți pe lună. Pristanda redivivus? Nu tocmai: când *Istoria unei priviri e în căutarea poeziei* (și am ajuns deja pe la episodul XXIII), comentez pentru „Luceafărul”, în medie, 6-7 cărți săptămânal (deci, 24-28 pe lună, așa cum se întâmplă în ultima vreme); la emisiunea de marți seara, la TVR 2, Cătălin Țârlea m-a solicitat să prezint, tot săptămânal, 3 cărți de poezie, 3 de proză, și 3 de „diverse” (asta înseamnă un total de 9 volume pe emisiune și, în consecință, 36 lunar). Făcând un prim total, trec deja de 60: Nu mă pot opri însă aici: de la Iași, Cassian Maria Spiridon mă sună cel puțin de două ori pe săptămână ca să-mi reamintească de cele 3 cărți „importante” pe care trebuie să le analizez pentru noua serie din „Convorbiri literare”. Noroc că nu e o publicație hebdomadară! Cum nu e nici „Poesis” de la Satul Mare, față de al cărei director, George Vulturescu, am vechi obligații și nu-l pot refuza cu o rubrică amplă (**Tur de orizont**), la care iau în discuție 10-12 plachete de versuri. Și apoi mai e colaborarea mea cu Editura Nemira (singura care-mi plătește materialele, în afară de „Luceafărul” – însă mult mai consistent decât revista mea „de suflet”: pentru „Cartea” recenziez 5, 6, chiar și 8 noi apariții editoriale în fiecare lună (nici nu știți ce drăguți sunt Bogdan Ghiu și Lucian Vasilescu – cum să zic „Nu?”), iar pentru Dan Petrescu mai citesc

(eventual, redactez) încă 4-5 manuscrise. (Exclud din calcul invitația pe care Valentin Nicolau mi-a făcut-o toamna trecută de a face parte din juriul concursului anual de debut – asta a însemnat vreo 70 de manuscrise, însumând peste 13.000 de pagini citite în intervalul 25 septembrie-1 decembrie.) Aminteam de postfețe și prefețe: luna aceasta am mai onorat 2 comenzi primite de la alt edituri, cele conduse de Vasile Ionescu și Gabriel Marineasa. E de presupus că asemenea oferte îmi vor fi adresate și în continuare. În fine, o nouă revistă literară stă să apară (probabil că, în momentul în care Dvs. citiți rândurile mele, ea s-a apărut deja). Distinsul critic care o conduce, un om cu care nu m-am simpatizat niciodată, m-a solicitat – incredibil – pentru o rubrică, la care trebuie să „povestesc” lunar 1 roman. N-am spus „Ba” nici în acest caz: astfel de provocări, venite din partea cu nu te aștepți, sunt, poate, cele mai stimulatoare. Trag linie și încerc un total 24(28)+36+3+10(12)+5(8)+4(5)+2+1=85(95) de cărți la fiecare 30-31 de zile! N-am exagerat când vorbeam de sută...

4. EXEGI MONUMENTAL/ HAPP BIRTHDAY/ SĂ FIU SĂNĂTOS ȘI L PUNGĂ GROS! Luând în considerație performanțele mele demne de Guinness Book of Records (ediție rezervată țărilor din Est), lumea s-ar aștepta să fiu full de bani, de pe urma onorariilor încasate de la instituțiile culturale care lucrez cu și fără contract. O cult neprofesionistă ca a noastră n-are însă bani, a numai orgolii! Orgoliu am și eu, așa că scriu gratis sau pe-o nimică toată. De ce? Din prostie din motive sentimentale. Mi se plătește și 15.000 lei net pe o singură pagină dactilo, și 10.000 (minus impozitul) pe o pagină întregă de revis (până la 6 pagini dactilo), dar și, de cele mai multe ori, nimic, absolut nimic. Hazlie este situația care am ajuns cu o prestigioasă instituție de studii având o mare forță mediatică (deși în declin de o vreme), dar și o birocrație financiară greu egalat. Când mi s-a propus colaborarea respectivă a fost evocată o sumă interesantă, onorabilă fără fi deloc exorbitantă: între 70.000 și 90.000 lei săptămână. Apoi, când am ajuns în fața contabilă ea a scăzut considerabil – 40.000 lei. Am semnat în acest sens, un (pre?)contract, ambele exemplare rămânând la dispoziția instituției (mai trebuia pare-se, o viză, o ștampilă ceva). Până la o urmă doamnă impozantă și cu reflexe administrative temeinic însușite în vreo patru decenii de carieră în domeniu mi-a explicat ritos că nu mi se vor da nici mult de... 27.000 lei în mână și asta doar făcând niște artificii contabile. „Bine, dar sporul personalitate care mi s-a promis inițial?” Parcă trăsese în cap întrebarea mea neobrăzată: „Se numea la academicienii, la conducători de instituții la profesori renumiți...” – și mi s-a dat ca exemplu un senil compiler ajuns la venerabila vârstă de 70 de ani. Cum, de aici am plecat, D.- S.B. – 33, or discuția a devenit inutilă. De primit, n-am primit însă până acum nimic, nici 4x90.000 lei pe luna nici 4x27.000! Sunt, se zice, niște probleme plățile pe anul trecut, așa că „Mai așteptați, până anunțăm noi că am virat banii la Fondul Literar. Deși, mi-am luat gândul că voi mai vedea vre o chior vreodată, eu continui să scriu în același ritm susținut. Încă. Din prostie și dintr-o păgubo rutină.

5. I LOVE THIS GAME (reclamă pentru transmisiile de baschet din NBA). O dată pe săptămână și numai o singură dată în viață îmi plin 33 de ani. Mi se permite, deci, să fac asemea supărătoare confesiuni. Și chiar dacă nu mi se permite, eu tot le fac publice. Fiindcă iub această meserie, de critic literar, și nu suport să cum este ea batjocorită. „După ce că faci nebunu” că îți trec prin mână trei cărți pe zi – și să i-o spuie lui mută – mai vrei și statut social cine știe câți bani??? „În fond, fac chestia asta pasiune și numai din pasiune. De dragul de a sp exact ce gândesc și cum gândesc („perversule!”), indiferent de numărul, tot mai mult al celor pe care îi supără lucrul acesta. Restul plăciri și onoruri – vor veni cu timpul sau nu veni deloc. Ce mai contează?...

P.S. Telefoanele de felicitare/amenințare primesc în fiecare luni la 659.67.60, între orele 10 și 15. Scrisorile și mandatele la C.P. 1-808.

MARTORUL REVOLUȚIEI

de MIRCEA ANGHELESCU

„Am mai bine de trei sferturi de veac de la marile convulsii ale revoluției ruse din 1917, care au însângerat lumea și și-au lăsat amprenta funestă asupra ei acestui secol și asupra destinului a sute de milioane de oameni, zitatea publică rămâne la fel de îndreptățită și de mare ca atunci, ba și mai mare și mai îndreptățită odată cu scurgerea vremii, și ca întrebării „ce se întâmplă?” „, cu care au murit pe buze victime și ori nevinovați ai acestei dezlănțuirii previzibile totuși, i se adaugă alta, la timpul n-a făcut decât să-i crească gravitatea și să sporească greutatea unui răspuns: „cum de a fost posibil?”

Într-o literatură istorică și memoria-istică de-a dreptul uriașă, apărută de atunci încoace, **Revoluția rusă** a lui Donici ocupă un loc aparte; și nu numai românii, dar fiind că autorul este – amă și după cum se consideră el însuși –, ci și pentru că el a fost implicat aproape în evenimentele care au precedat revoluția, au fost parte constitutivă a ei înseși, ca gazetar, ca scriitor și ca unul dintre actorii principali ai politice a anilor pregătitori. Redactor la reviste literare ale vremii, scriitor de succes și coleg cu mulți dintre liderii revoluției de atunci, ei înșiși gazetari, scriitori, oameni liberi de diferite profesii, Donici a avut prilejul să vadă crescând în jurul său atât valul de nemulțumire față de țarului și a camarilei, cât și valurile succesive de violență și de ură împotriva țarului, și a mărturisit despre ele, ca și uneori chiar ca participant (căci și scriitorul este mereu în mijlocul acțiunii, coboară în stradă când se trage, și este într-un cuib anarhist înainte de atac, și este într-un regiment răsculat, este chiar ales comandant dat comisar de cartier), fără să realizeze nici un moment că ar putea să aducă o contribuție obiectivă, ci doar una adevărată și sinceră. Spune el: „Nu scriu istoria, nici nu pot scriu. Poate nu-s obiectiv în aceste condiții dar nimeni nu poate vorbi obiectiv despre petrecute și trăite. Paginile de față ai ceea ce am văzut, am trăit și am

a plecat înainte“.

Foarte interesante sunt portretele actorilor acestei tragedii sângeroase; Donici nu este un portretist în genul psihologic, siluetele sale sunt schematic, trasate în câteva linii simple, dar inspirate de mișcarea surprinzătoare a materiei vii, păstrând amprenta realității în pofida simplismului sau chiar a stângăciei. Dar cu atât mai veridice cu cât în favoarea caracterizării vorbește chiar personajul, surprins într-un dialog de regulă edificator asupra personajului în cauză, dar și asupra sentimentelor pe care faptele acestuia le inspiră martorilor, cu atât mai vii și mai nealterate cu cât sunt mai greu de explicat. Așa este cazul, de pildă, cu Kerenski, avocat preocupat mai presus de orice de propria lui persoană, capabil de cele mai neașteptate dovezi de superficialitate, de ușurință și de neseriozitate la urma urmei. Discutând, de pildă, după izbucnirea războiului, despre ce se va schimba în destinele oamenilor și ale orașului, Kerenski răspunde: „Aici, la colțul străzii, unde vezi că stă polițistul nostru, peste două sau trei săptămâni va sta **Schutzmann** ul german. Alțeva nimic“. Și martorul relatează cum, mirat de „ușurința cu care Kerenski rostia cuvintele, grozave pentru capitală și pentru țară“, îl aude pe acesta răspunzând întrebării dacă va vota sau nu a doua zi – ca membru socialist al Dumei – creditele de război: „Dracu’ știe! Încă nu m-am gândit la asta. Vom vedea!“ Kerenski este de altfel unul dintre cunoscuții care revin mai des în paginile cărții lui Leon Donici și acesta nu-și disimulează lipsa de considerație pentru un personaj public de mărimea lui, dar cu totul nedemn de situația la care ajunsese; acesta reprezenta însă, în condițiile de atunci, „un fenomen foarte caracteristic“. După opinia autorului, Kerenski era un revoluționar de profesie, un pescuitor în apă tulbure, nehotărât în chestiuni de principiu și gata să adopte orice soluție de conjunctură dacă-i era favorabilă: „Dorea întâi de toate popularitatea, dorea să fie plăcut tuturor... Un Narcis fără apă, dânsul se oglindea pretutindeni unde putea, în numeroasele sale convorbiri, în interviurile cu ziariștii, la mitinguri... nu avea destulă bărbăție să hotărască: ofensiva sau retragerea? Război sau pace? Înfrângere sau victorie? Și tot așa de nehotărât s-a arătat în orice moment critic, preferând să dispară pe neașteptate, până când evenimentele singure își luau drumul sub influența mersului orb al lucrurilor. Nimeni n-ar fi putut chezași că dânsul va împlini mâine promisiunile făcute azi, și nici ce avea să spună căci, cu o ușurință nebănuită, Kerenski vorbea mâine altfel de

cum vorbise astăzi...“ ș.a.m.d.

Numeroase sunt personalitățile care traversează paginile cărții lui Donici, multe dintre ele de nebănuită – atunci – importanță în filele istoriei contemporane, Lenin („un om nu prea înalt, foarte lat în umeri, cu fața de culoarea aramei... ochii lui – ochi de maniac fanatic...“), Plehanov („un bătrân uscat, de statură potrivită, cu bărbuța ascuțită... cu fruntea înaltă, luminată de gândirea adâncă“), Troțki („cu fața galbenă cam verde, cu buzele negre-roșii... bun polemist, dar toate cuvintele lui sunt pline de otravă“), Kropotkin, temutul anarhist ajuns acum un bătrân pe care nu-l mai lua nimeni în seamă („bătrân în vârstă de 75-80 ani, cu barbă lungă, albă, ca a unui patriarh... se interesa mai mult de chestiunile psihologice decât de cele politice“), dar și scriitorii precum Maxim Gorki, care apare din carte ca un politician interesat („voia să fie în legături și cu imperialiștii, și cu socialiștii: în scurt, voia să stea pe două scaune“) și ca un agent disimulat al bolșevicilor („Plehanov spunea că ziarul lui Gorki e mai periculos decât ziarele bolșevice, căci își ascundea fața sa adevărată și lovea pe la spate...“), sau Leonid Andreev, pentru care își manifestă deschis admirația („cu fața palidă, barba ascuțită și scurtă, semănând puțin cu Hristos, ținând mâinile în buzunar, vorbea despre literatură, despre planurile sale, sau... își aducea aminte despre oamenii pe care îi cunoscuse... Lângă samovar sta mama lui bătrână, în vârstă de 60 de ani, modestă și tăcută...“).

Cărțile lui Donici (1887-1926), nepot al fabulistului pe linie maternă, scriitor de limbă rusă, franceză și română, „boemul incorrigibil“ (Iorga) care s-a manifestat și s-a afirmat în pretențioasele arene literare ale Petersburgului, Parisului și Bucureștilor, nu mai sunt cunoscute cititorului de astăzi, după cum necunoscută îi este acestuia și bună parte din publicistica lui, rămasă în revistele vremii și pe care o semnalează recent un studiu al Anei Maria Brezuleanu (**Revista de istorie și teorie literară**, 3-4, 1993). Captivanta apariție a amintirilor din timpul revoluției ruse (înzestrată cu o utilă postfață și un catalog explicativ de nume de Ov.S. Crohmălniceanu, ediție îngrijită de Rodica Pande), trebuie deci privită mai degrabă ca un început; și poate că tot Editura Fundației Culturale Române ar trebui să privească spre continuarea acestui bun început.

● **Leon Donici, *Revoluția rusă. Amintiri, schițe și impresii*, ediție îngrijită de Rodica Pande, postfață și indice analitic de Ov.S. Crohmălniceanu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, 238 p.**

SIMPLITATEA CA RAFINAMENT STILISTIC

de MARINELA ȚEPUȘ

Piesa dramaturgului sârb Dusan Kovacevic, montată la sala Amfiteatru a Teatrului Național din București – dincolo de ineditul propunerii repertoriale – permite regizorului Horea Popescu (artist ce de mult ne-a fost obișnuit cu producții grandioase în decoruri ample și cu o figurație numeroasă) o întoarcere la simplitate, la teatrul bazat, în primul rând, pe forța cuvântului rostit.

Înlăturând orice element de prisos, (H.P. semnează și decorul și ilustrația muzicală) într-un spațiu scenic degajat, cuprinzând stricte obiecte utilitare: un birou, dosare, telefon, câteva fotolii ergonomice – actorii se mișcă în voie, întrupând personaje prea cunoscute nouă, încât cu greu le suportăm apropierea fără să ne doară. Aerul lor ușor vetust nu ne poate înșela: fac încă parte din noi, „ne locuiesc” oricât am dori să le îndepărtăm.

Textul, mai mult epic decât dramatic, cu destule accente în zona absurdului, ne prinde în mreje mai ales prin umorul ciudat, deseori contorsionat, glisând spre o lume de „râsu' plânsu”. Cu un rafinat simț al amănuntului semnificativ, autorul creează „eroi” care deși poartă trăsături generice și par să trăiască după un tipic ușor de recunoscut, gălgăie prin toți porii o lume amară, incertă, amestec bizar de politic și ideologic, de false înfrângeri și de false speranțe. Apariția **Profesionistului**, fost informator, agent al poliției secrete, în această zonă a derizoriului nu mai stârnește revoltă, devenind printr-o stranie

metamorfoză cronică vie, „memoria” tuturor evenimentelor trăite de către **Scriitorul**, director al unei edituri de stat falimentare – pe care l-a urmărit cu dăruire și abnegație „profesională” toată viața.

Confruntarea acestor personaje are putere revelatoare pentru două lumi diferite, totuși asemănătoare în esență. În fond schimbarea unui regim duce inevitabil și la o răsturnare a ierarhiei valorilor, transformându-i pe călăi în victime, permițând apariția altor delatori, a altor agenți („nebuni cu totul normali”) – poate mai cinici decât primii pentru că sunt mai grăbiți să se afirme, poate mai eficiente pentru că sunt mai bine instruiți.

Teatralitatea acestei pseudo-piese provine mai ales din talentul autorului de a crea o conflictualitate la limita dintre normal și imposibil, continuu pigmentată cu o ironie ceruțătoare la adresa condiției umane.

Pe aceste coordonate și-a fost realizat directorul de scenă spectacolul. Apelând la o distribuție echilibrată cuprinzându-i pe: Costel Constantin (Eu, Teodor Teia Krai), Rodica Mureșan (Marta, secretara), Al Georgescu (Un nebun cu totul normal) și din care se detașează net Mircea Albulescu (Luka Laban, profesionistul) – regizorul nu-și încarcă opera imagistic, uimindu-ne de astă dată doar prin profunzimea unor investigații psiho-sociale, prin dezvăluirea crudă a unor adevăruri deja știute. Deplină rezonanță în

demersul său artistic găsește la Mircea Albulescu actor de înalt rafinament estetic și talent reușește să confere partiturii care i-a fost încredințată adevărată virtuozitate. Dându-ne început impresia unui joc destul de cunoscut mișcându-se cu abilitate pe muchia de cuțit cabotinismului, el încarcă treptat personajul autenticitate, devenind indubitabil veridic. În acest context, celelalte roluri – printre care interpretare corectă dar lipsită de strălucire devin complementare. Nu deteriorează „desenul” clar al reprezentației, nu subminează rigurozitatea construcției scenice dar nici nu o potențează stilistic.

Finalul deschis este tulburător prin problema pe care o ridică, atrăgându-ne cu subtilă atenția asupra unei posibile ciclicități a faptelor asupra pericolului ca totul să fie luat de la capăt cu o forță și o ură sporită.

reviste

«VALOREZ PUȚIN CÂND MĂ CONTEMPLU,
DAR MULT CÂND MĂ COMPAR»

Cu toate că apare când iese de sub tipar (deh, duhul lui Nenea Iancu e prezent și-n inima Transilvaniei!), revista **Vatra** (nr. 11-12/1995), de curând ieșită pe piață, se prezintă și de această dată ca una dintre cele mai importante antologii de texte (că asta pare să fie în noua formulă) ale culturii române actuale, la care se poate apela oricând, ori de câte ori e nevoie să fie elucidată o anumită temă sau să fie judecată, în toate ipostazele sale, o personalitate controversată chiar, cum e, să zicem, Alexandru George. Firește, sunt și studii, poezii, proze, note, mai mult sau mai puțin critice, dar credem că redactorii de la Târgu-Mureș mizează în primul rând pe unele **ținte fixe**, pentru a-l convinge pe cititor că, într-o perioadă atât de bulversată de văcari și vâcăroi, doldora de vipuri caraghioase, de la duo Năstase (Ilie și Adrian) la trio Păunescu, scriitorul e totuși creatorul care trebuie comentat și omagiat, chiar dacă acum se încearcă marginalizarea sa de către o putere arogantă, suficientă, fără conștiința efemerității sale. Un studiu despre poezia Anei Blandiana, apărut ca postfață la un volum de versuri, în Germania, e semnat de Peter Motzan și, așa cum subliniază și revista, pare exemplar. Iată doar un scurt pasaj: „Textelor Anei Blandiana din anii 80 li se potrivesc cuvintele lui Rilke: ele sunt adevărate **vocabule de restriște**. Asemenea cuvinte îi vor reda limbajului poetic tot ceea ce vorbăria mincinoasă și brutală a propagandei conformiste și alinate ale României ceaușiste încearcă să ascundă trâmbițând neadevăruri”. Jurnalul profesorului Mircea Zăciu, care a stârnit și

stârnește multe comentarii, devine un document la care trebuie să luăm mereu aminte. E și-aici strigătul de revoltă al unui scriitor care, în ciuda presiunilor și izolărilor comandate, n-a semnat vreodată un pact cu diavolul, dimpotrivă, a vitriolat un regim aberant și cozile de topor ale acestuia, travestite vremelnic în condeieri de două parale. Audiențele la Ministerul Culturii (se numea altfel atunci!), întâlnirile cu nomenclaturii acelui timp sunt surprinse cu acuitate, ironie și observație de mare prozator. „Într-un minut de altfel, ușa din dreapta se deschide, apare Ștefănescu cu aerul lui senioral-degenerat, cu cap cavalin, ochi bulbucați-somnoroși, care-i dau aerul unui pește scos din apă. Îmi întinde o mână moale, face un semn mut spre ușa din stânga, în timp ce împarte ordine secretarilor și-l trimite pe Gigi undeva, să-i aducă țigări. În urma lui venea umil, cu aerul unei amante sărace, tocmai concediată, dar neîncetând a-și urma cu încăpățănare idealul, madam Doxănescu. Ei, deci, îi face Ștefănescu același semn îngăduitor-generos să mă urmeze în cabinetul lui din stânga. Birou pompos, stil sovieto-dunărean Casa Scânteii, adică mohorât-greoi, gigantomaniac în spații scunde și strâmte.”

Dar, cum aminteam deja, **ținta fixă** devine în cele două numere reunite istoricul și criticul literar, Alexandru George, aflat în momentul de față într-o formă de zile mari. Normal, doar e colaboratorul nostru permanent. Complexa sa personalitate e urmărită de nouă ochitori (dacă luăm în calcul și pe Angela Marinescu care-i ia un interviu), fiecare judecându-l cu perspicacitate și

respect. Al. Cistelean surprinde polemismul incomod: „Nu încapе vorba că Alexandru George e un provocator și că pe urmele sale s-ar putea, într-o întreagă clasă de critici sau de cercetători, Stămind peste tot praful, el împrăștie un nor de sugestii, violentând fața liniștită a lucrurilor aprinzând spiritul de contradicție ori numai de reacție”. Cornel Moraru trădează dialogul criticului cu clasicii, conștiința unui creator exemplar: „Dar mai presus de orice, lectură cărților lui Al. George este, de fiecare dată, stimulativă, incitantă, mărturie a unei conștiințe critice active, libere de prejudecăți, aducând plus de seriozitate și mai ales de clarificare concluzia de gândire și de criterii valorice ale ultimelor decenii”. Despre traversarea unui timp înfrigorat, atât de tăios cu nonconformismul, pronunță însuși omagiatul: „În acest moment revenire la niște practici vechi, Eugen Barbu, Piru și acoliții acestora au declanșat o campanie ticăloasă împotriva mea, pe chestiunea studiului meu despre Călinescu (profitând de o demasurată mea efectuată într-o ședință de Dan Hăulică regizată din umbră de Vasile Nicolescu, un tip al maestrului, care a edictat scoaterea mea de presă, interzicerea de a mai publica”. Și trebuie amintit ceva: capabil de ironii dar, ales, autoironii, Alexandru George ajunge, în intervenții, la formulări de-a dreptul memorabile ca și aceea ce dă titlul comentariului nostru.

O publicație de primă linie, care se respectă așa cum e **Vatra**, inserează și alte texte remarcabile, dar numai spațiul tipografic nu îngăduie să cităm mai mult. Numele însă trebuie amintite, nu toate, doar câteva, pentru a ne susține afirmațiile: Paul Goma, Lucian Raicu, Gheorghe Grigurcu, Ion Pop, Iulian Boldea, Eugen Todt

Redac

MUZICA ȘI GRAFICA

de GRETE TARTLER

Dacă puțini sunt cei care contestă apropierea dintre muzică și literatură, muzică și teatru, între muzică și artele plastice legătura e mai greu de făcut. Otuși, oricine privește o partitură va simți o anumită magie vizuală, de care interpreții mai puțin, dar nu numai ei, se simt irezistibil atrași. Crierea notelor este reprezentarea grafică a sunetelor, dar ele păstrează și conținutul emoțional: într-un manuscris, de pildă, e imposibil să nu descoperi în pasajele de *allegro* „grăbire” a scrierii, iar în cele mai lente, notele apar scrise ordonat, îngrijit, inspirat, miște și împăcare. Facsimilul partiturii originale la *Jephta* de Händel, de pildă, sugerează modul de interpretare cum partitura tipărită n-ar putea niciodată să o facă. În afară de basul cifrat, plus una sau două voci superioare, cum se obișnuia pe atunci, Händel nota și intrările unor instrumente (atunci când păreau prima oară), nota uneori vocile mediane, mai ales dacă erau contrapunctice, la ecitativă scria textul sub portative lăsate goale (muzica nu fusese compusă încă). La sfârșitul unei pagini apar indicații despre durata de compunerii (de pildă: „început 21 ian. – terminat primul act, 2 feb. – terminat complet iugost 13, 1751”). Mulți compozitori ai

secolelor 17 și 18 obișnuiau să lase pasaje necompletate, pe care le scriau ulterior, iar cel care privește partitura își dă seama după modul

grăbit sau îngrijit de notare care sunt liniile melodice inițial elaborate. La *Jephta* poate fi observat și avansul bolii de ochi de care suferea Händel; schimbările, tăieturile și ștersăturile sunt extrem de frecvente și vizibile. Unele pasaje sunt înlocuite ulterior cu fragmente din alte partituri personale, luate ca atare sau rescrise. Dar, fără sfială, compozitorul mai folosea și „citate” din colegi: de pildă, un pasaj cântat de violoncelul I și II din *Concertino* în fa minor de Pergolesi e preluat în corul „Doubtful fear”. Cele mai dese schimbări sunt la indicațiile de frazare și de tempo: arii în *largo* rescrise în *andante*, etc. Dar și barele de măsură cu lungimi diferite au rolul de a atrage atenția asupra anumitor pasaje sau relații.

Pentru un adevărat muzician, mai ales pentru dirijori, studiul partiturii originale nu poate fi înlocuit de nici o tipăritură, oricât ar fi de frumoasă. Pe lângă puterea de sugestie a scriiturii autografe, importante sunt informațiile concrete, amănunțite care nu au fost preluate de tipăritură. Să deducem că în această nouă eră, a scrierii notelor pe computer, se pierde o parte din valoarea unei partituri? Nu fac parte dintre simpatizanții curentului retro, ba chiar dimpotrivă, însă dispariția partiturilor scrise de mână o consider o mare pierdere. Lăsând la o parte faptul că, prin copiatul manual al notelor, se poate „învăța meserie” (muzică, adică) într-un mod verificat de toți marii compozitori și interpreți ai vremurilor, se pierde unicitatea și valoarea grafică a unei partituri. Poate că, propunând Uniunii Compozitorilor să organizeze periodic expoziții de manuscrise, această artă rară, cu atât mai minunată cu cât presupune cultură muzicală și plastică în același timp, va fi salvată de la dispariția totală.

lumea literară

CIRCUIT EUROPEAN

● În ciuda sărăciei în care ne zbatem, diverse instituții de cultură nu abandonează programul pe care și l-au propus și luptă din război să ofere cititorilor, ascultătorilor și tuturor acelor interesați de arte, spectacole, expoziții, cărți interesante. Zilele acestea se desfășoară la Paris un mare târg de carte unde și Ziua Scriitorilor are un stand, bine ales, cu participarea unor oameni de meserie. Fundația noastră, după mai multe investigații, e pe cale să publice un dicționar al scriitorilor români din țara noastră, o lucrare ce va interesa pe cei care vor să afle cu cine ne fâlim pe meridianele lumii. Într-o lună o vom arunca pe piață. ● Zilele culturii basarabene, sprijinite de organizația Culturală Română, au demarat la începutul săptămânii cu un program generos, așa cum se cuvine la o așa mare sărbătoare. Am marcat colocviul „lingvistic și politic: limba moldovenească” având ca moderatori pe profesorii Avram și Alexandru Moșanu. În același spirit, s-a desfășurat și colocviul „valori culturale românești în circuit european”, mai precis, întâlnirea revistelor de cultură din Basarabia cu scriitorii și gazetarii din România. Au lipsit lansările de carte (*Un veac de aur*), recitalurile de poezie, programele de filme, concertele susținute de instrumente tradiționale, emisiunile de expoziții și, nu în ultimul rând, decernarea premiilor literare pentru scriitorii basarabeni, oferite de Asociația scriitorilor de la Chișinău. Numele acestora le-am făcut publice la începutul acestui an. ● Și pentru că tot am vorbit de premii, nu putem trece sub tăcere (deși nu cred că am fi putut-o face!) cele șapte

România, mai exact, ASPRO, unor autori, firește, din zona lor de interes. Numele laureaților sunt: Alexandru Mușina, Viorel Marineasa, Mircea Cărtărescu, Adrian Marino, Caius Dobrescu, Andrei Cornea și Anton Sebastian Florațiu. La mai multe și la mai mare! ● Cei care au lucrat în cinematografie s-au bucurat și ei de o recunoaștere pe măsura harului și contribuției de care au dat dovadă. Organizată de Mediapro și UARF, festivitatea a avut loc la Cazinoul Victoria. Printre felișii câștigători descoperim nume de prim plan în arta noastră cinematografică: Ștefan Iordache, Gheorghe Dinică, Dorel Vișan, Adrian Enescu, Savel Stîțu, Maia Morgenstern, Irina Movilă, Dan Pița, Sergiu Nicolaescu. Ordinea inserării nu-i are valoare iar cei care absentează din acest text sunt la fel de importanți ca și cei prezenți. ● Ne-a vizitat la redacție o gazetă ingenioasă și amar-glumeață care se numește „Intermedia” și poate fi consultată (consumată) de orice individ în halat alb sau roz. E o colecție de fotografii, caricaturi și texte năstrușnice ce descrește frunțile unor oameni care numai de răs nu mai au chef. Un citit din editorialul gazetei (orice tipăritură de acest fel nu poate să nu aibă așa ceva!) e edificator: „Data viitoare vom propune Ministerului Culturii un simpozion multilateral, combinând teoria invarianțelor cu un spectacol folcloric sub genericul noi suntem români, finalizat cu o vizită de lucru, cu care ocazie se va dezveli monumentul de aici nu se trece în prezența unui simbol de preoți etc., etc”. Altfel

BIBLIOTECA NOASTRĂ

- *Coaja lucrurilor* (Adrian Oțoiu), proză, ed. Cartea Românească, 4.080 lei.
- *În căutarea poemului pierdut* (Gellu Dorian), versuri, ed. AXA Botoșani, 2.500 lei
- *Raft cu insomnii* (Vasile Macoviciuc), versuri, ed. Didactică și Pedagogică, 3.000 lei.
- *Bunul simț* (Andrei Țurcanu), eseu, ed. Cartier Chișinău, preț neprecizat.
- *Tatăl și fiul* (Ion Topolog), proză, ed. Litera Chișinău, 3.500 lei.
- *Schiță de portret pentru cap de familie* (Gabriel Gafița), proză, ed. Eminescu, 3.876 lei
- *Jean Vlădoiu o stea...* (Ilie Dobre), publicistică, ed. Horion, preț neprecizat.
- *Candidat la premiul Nobel* (Alexa Gavril Băle), versuri, ed. Cybela, preț neprecizat.
- *Poeme din iad pentru îngeri* (Andrei Ciurunga), versuri, ed. Interpret, preț neprecizat.
- *Ora oficială de iarnă* (Stelian Tănase), jurnal, ed. Institutul European, 4.896 lei.
- *Demonul discret* (Paul Eugen Banciu), proză, ed. Excelsior, 5.712 lei.
- *Cineva din trecut* (Cleopatra Lorințiu), versuri, ed. Luna Editorial Hause, 3.000 lei.
- *Aripile Arhanghelului Mihail* (Dan Stanca), proză, ed. Nemira, 5.000 lei.

Miguel Torga (1907 – 1995)

În luna ianuarie a anului trecut, lumea literară și artistică a pierdut, prin moartea lui Miguel Torga, una din personalitățile sale de primă mărime; prin naștere el aparține Peninsulei Iberice – mai precis Portugaliei – prin operă, întregii lumi. Exegeții operei sale, poeți, oameni de cultură și oameni politici din țara sa au simțit cu toții că o dată cu el moare o fărâmă din Portugalia, așa cum s-a întâmplat la 1580 când a murit Camões.

În cei 88 de ani de viață și 67 de ani de creație literară, Miguel Torga a lăsat în urmă traiectoria unei vieți exemplare, aceea a oamenilor puternici și adevărați, a marilor creatori sinceri și totali; a lăsat totodată o operă care cuprinde aproape cincizeci de volume de poezie, proză, teatru. Creația lui Miguel Torga, în oricare din paginile ei, atinge o încărcătură poetică maximă. Opera sa s-a născut din prezența activă a scriitorului în viața cotidiană, din rădăcinile telurice și ancenstrale ale propriei sale ființe, din nenumăratele piedici care îngrădesc omul și din revolta contra lor, din continua satisfacție față de propria capacitate creatoare și din teama de a nu se depărta de ceea ce este esențial, de a nu-și trăda în felul acesta, semenii. În volumele de versuri, povestiri, în romanul autobiografic *Facerea lumii* ca și în cele 16 volume ale *Jurnalului său*, început în 1941 și încheiat cu doi ani înaintea morții, Miguel Torga ridică un protest instinctiv și energic contra tuturor tiparelor convenționale, conștient de puterea sa de luptă, născută din curajul de a-și trăi drama cotidiană. Totul este redat cu o maximă încărcătură emoțională, cu un ritm interior al frazei în care cuvintele, ca și ideile, par disciplinate în sclavajul dulce al metaforei poetice.

Moartea lui Miguel Torga a însemnat nu numai o dată de referință tutelară a literaturii și culturii portugheze, cu el a dispărut însă un mare om care a vrut și a rămas același până la sfârșit, un Orfeu răzvrătit și liber, așa cum mărturisește în poezia cu același titlu:

„Orfeu răzvrătit, eu cânt așa cum sunt:
Cânt ca un posedat
Care-ar grava mânia fiecărei clipe
În coaja timpului, cu dalta.
Încerc să văd de nimicește al meu cânt
Eternitatea suferinței mele, nalta.“

Libertatea a fost marea opțiune a vieții sale. Scria într-una din paginile *Jurnalului său* din 1977: „Solidar dar autonom, poetul e un rebel (...) Toți trăim exilați în noi (...) în transparența poeziei. Doar atunci când nu te trădezi pe tine însuși, nu-ți vei trăda semenul.“

*

O lungă și frumoasă prietenie mă leagă de scriitorul portughez, căruia îi sunt recunoscătoare pentru tot ceea ce am deprins să văd și să prețuiesc în viață, dar mai ales pentru faptul că m-a învățat curajul luptei inegale. Traducerile de poezie sau proză pe care le-am realizat din opera sa – la început pentru propria mea bucurie –, în decursul unei lungi perioade de timp, au

devenit prin publicarea volumului *Poeme lusitane* din 1989, o plăcută îndatorire întru frumos și adevăr.

Poetul propus de trei ori pentru *Pemiul Nobel* dar care nu s-a arătat niciodată încântat să-l primească, omul care refuza invitații ale miniștrilor, șefilor de stat sau ale altor mari personalități pentru că niciodată nu i-a plăcut jocul gratuit al mondenității, a trasat prin viață și prin operă o singură direcție suverană care devine trăsătura fundamentală a tot ceea ce a scris Miguel Torga pentru posteritate: *domnia inteligenței omului liber.*

Anii care se vor scurge vor fi mângâiați doar de amintirea și de opera sa, pentru că așa cum spunea poetul:

„În locul meu vă vor vorbi platanii:
Când galbene frunze din ei vor cădea
Și în frunzișul mort vor sta cu anii
Catarge neclintite, fără pânza grea.“

*

Povestirea de mai jos este singulară prin tematică, în cadrul creației scriitorului portughez; de aceea ea nu a fost inclusă, de la prima publicare într-o revistă de

literatură, în nici o altă culegere de povestiri. Este relatarea unui episod autobiografic din activitatea de medic pe care poetul portughez a exercitat-o până puțin timp înaintea morții. În același timp, povestirea „Consultația“ este sugestivă pentru o anumită fațetă a sufletului scriitorului, puțin ilustrată în opera sa dar componentă esențială a firii sale. Delicatețea cu care adora femeia într-o manieră de amor medieval al cavalerului răzător către adorata sa.

CONSULTAȚIA

A fost ceva cu totul neașteptat și neobișnuit în consultația aceea. Ziua se scursesese monoton până atunci, cu fel de fel de cazuri banale, obișnuite, oameni care parcă nu aveau alt scop decât să sufere și să fie bolnavi.

Mantia cenușie a rutinei acoperea prin condamnarea la anonim orice nouă prezență, iar chipurile celor care compuneau drama se ștergeau o dată cu vorbele de rămas bun.

– Bună ziua.

– Bună ziua.

Nimic mai mult. Mărturisiri, lacrimi, până și rușini și mizerii spuse pe nerăsuflăte. Dar hăul obișnuinței înghițea totul, iar orele se scurgeau încet într-o ațipire molcomă, în timp ce lumina crudă a soarelui dilata parcă dezolarea sterilizată și albă a mobilierului.

– Să între următorul! vorbi asistenta ca un automat; așa cum arăta, palidă și țepăună în halatul ei scrobiteț parea vopsită în culoarea mobilelor.

– Să între.

Încă o fișă, încă un nume, încă o profesie, un loc de naștere și-o ntreagă suită de dureri și nenorociri.

Spre sfârșitul zilei, sala de așteptare rămase goală, îngăduind ca fumul unei țigări să umple repausul luat fără nici o plăcere.

Să vindec. Să prescrie azi unguente, mâine sulfamide, apoi penicilină și la sfârșit... Ferească Sfântu' ca bolnavii să-ți întrezărească scepticismul. Medita încă la toate acestea, când din nou, vocea infirmierei își reluă litania:

– Să între următorul!

– Să între.

Era o persoană de naționalitate străină. Tânără, zveltă, blondă, salută cu discreție și se

așeză pe scaunul pe care i-l arătă, uitând pe lo de picioarele neliniștite care rămăseseră să trăiască de capul lor într-o veselie curată, nestăpânită. Părul mățos îi cădea pe umăr într-o bucurie de snop desfăcut, iar ochii, de un verde ca marea, priveau în același timp scrutători și încrezători. Foarte feminină, era în întregime o armonie de culori și forme. Tonul pielii se potrivea cu galbenul auriu al bluzei iar liniile corpului se conturau armonios pe croiala fusteii. El însuși, atât de profesional tehnic, se miră când descoperi că avea ochi pentru asemenea amănunte.

– Spuneți-mi, vă rog...

Și ea începu atunci să-și spună istoria clinică cu o precizie geometrică. Vârsta primei menstruații, vicisitudinile unei caverne plămânilor drepte, evoluția favorabilă a unei febre tifoide, și, în sfârșit, descrisese simptome răului de care suferea acum.

El o asculta atent, urmărind în mod obiectiv cazul, trăind în mod neașteptat spectacolul fascinant. Dintr-un loc îndepărtat și necunoscut al lumii, venea până la el o fată frumoasă povestindu-i viața ei fiziologică intimă; la un semn al său se dezbracă chiar în fața sa, fără teamă, ca și cum ar fi fost în fața soarelui sau mării, sau în fața oricărei alte forțe benefice naturii, căreia îi încredința trupul în căutarea sănătății.

– Haideți să vedem...

Se apropie de ea atras ca de un semn izbăvitor. Călca covorul roșu cu albastru de pe podea și picioarele păreau că ating covorul un nori ce-l purtau către o lume nouă.

Își pusese stetoscopul și începu să o asculte atingea pielea moale, îi dădea la o parte perdeaua deasă a părului, îi aspira parfumul și

are îl răspânda trupul, îi apăsă cu diafragma aparatului sâinii rotunzi și plini. Totul era nefabil, pur, fantastic dar, în același timp, respus de real!

Infiriera deschise ușa și căută în dulapul cu medicamente, vreun flacon probabil, străină ca întotdeauna la ceea ce se întâmpla. Știa că el era în halatul de medic, întocmai ca un călugăr în sutană: în cei unsprezece ani de când venise ca medic, aici îi secătuiseră și culorile feței și zomorii sufletului. Avusese ochi doar pentru exactitatea diagnosticului și precizia prescripțiilor lui, solidar cu înalta menire, supraomenească pe care Domnul i-o dăduse. Și, tocmai pentru că în acel ceas nu se simțea la înălțimea aceluia pact, se văzu cuprins de emoție, mai întâi cu bucurie, apoi supraveghindu-se cu strictețe. Pulsațiile unei inimi grăbite ajungeau la el prin cordoanele cauciucate ale stetoscopului. Un zgomot secundar pe care-l percepea era lipsit de importanță. Ceea ce era cu adevărat miraculos era faptul extraordinar și banal în același timp, ca el să audă bătăile secrete ale unei vieți, să simtă, cu mâna pe pulsul tinerei, ritmul fierbinte al sângelui curgându-i în vene.

- Nu respirați acum...

Opri răsuflarea largă pentru că avea nevoie să asculte neobosită bătăile ce se auzea cu obstinație în partea stângă, cam în dreptul celei a șaptea coastă. Un mușchi mic care umplea viața un corp întreg și doar o singură bătăie de-a sa ar însemna poate întreaga fericire a cuiva...

- Respirați normal...

Puțin obosită de efort dar grijulie, întrebă:

- Ați găsit ceva?

- Nimic.

Răspunsul îi cauză și lui o secretă bucurie.

Îi măsură tensiunea arterială. Și micul ac, care de atâtea ori oscila în fața ochilor săi, îi părea acum vrăjtit, nemaipomenit, posesor al unui magnetism care îl agita și îl transforma în însăși lumina unui mister.

- Maxima doisprezece și jumătate - reuși să spună. Propria voce îi părea străină. Asta-i cum! Se mortifică, insistând:

- V-am strâns cam tare, nu-i așa? Mă cuzați.

Brațul și antebrațul erau roșii din cauza presiunii exercitate. Continuă totuși să apese ompresorul, repetând numărătoarea:

- Fără nici o îndoială așa este: doisprezece și jumătate.

Desfăcu cordonul manometrului și se uită o clipă la dunga făcută pe pielea albă de strânsoarea pânzei. Îl cuprinse o părere de rău, dar se stăpâni și reacționă prompt:

- Fiți bună... Aș vrea să vă văd la radioscopie. Nu cred să aveți ceva... Totuși...

Intrară amândoi în camera obscură, călăuziți doar de luminița albastră. Ea mergea pe jumătate dezbrăcată, dar naturală, fără frică, cu ideea că el era neutru și util ca și aparatele pe care le mânua. Și, ca și cum ar fi vrut să-i întărească această idee, mâinile doctorului apucară dintr-un cuier un șorț de cauciuc, care-l folosea la observațiile radiologice, întărind astfel și mai mult impersonala funcție pe care o avea.

- Urcați aici, vă rog. Dar atenție la cap...

Fără să vrea repeta ca de obicei aceleași cuvinte aproape ca un automat. Înlanțul său, emoția și rutina nu puteau fuziona.

Sprintenă, fata urcă treapta și rămase tăiată în două de ecran ca acele femei din parcurile de distracții care în jocurile magice și de prestidigitatie apar tăiate în bucăți. Medicul din el nu luase în seamă acest amănunt niciodată până acum. Și se înroși, văzând că simțurile îl trădează și se interesează de o realitate pe care etica profesională o interzicea. Nu, nu avea drept să treacă de linia care separa profesia de viața intimă...

Degetele apăsaseră deja butonul întrerupătorului. Și ca sub o vrajă ea dispăru în întregime în întuneric, în limbul incertitudinii care o făcea să fie însăși și mai prezentă.

Curioasă liniștea și intimitatea în care se aflau! Ce parfum o fi folosind?! Acest gând îl făcu să tresară. Medicul și omul se succedau în el. Și cum omul era mai puternic de fiecare dată, medicul se grăbi să conecteze aparatul la curentul electric. Întreaga viață a pacientei se concentra acum într-un pătrat care se prezenta ochilor lui riguroși și fascinați. Imaginea pe care o vedea pe ecran era știută și răsștiută. Un torace. O fotografie pe care, începând din anii facultății, o vedea mereu: aici, în cabinet, în cărți, în radiografii și care era întotdeauna, aproape aceeași, cu mici posibile diferențieri. Bronhiile, pleura, câmpurile pulmonare... Și totuși, ochii continuau să rămână fascinați ca de o mare surpriză. Ce minune s-o poată vedea pe dinăuntru, să poată atinge cu mâna căldura

vieții. Neascultătoare, degetele începură să mângâie umbrele iluziei. Și doar atunci când pielea simți atingerea sticlei, medicul din el, indignat, protestă:

- Respirați adânc.

Umbra grilei costale se ridică în evantai, curba diafragmei se plie și, în adânc, un pliu ascuțit se albi dintr-o dată. La stânga, o excrecență în forma unui con pulsa ritmat. Era inima. Inima! Pentru cine bătea ea, oare?!

- Vă rog să tușiți...

Zonele albe se îndepărtară, excrecența agitată își acceleră ritmul, apoi totul intră în normal.

- Încă o dată, vă rog...

Un nou cataclism, iarăși zonele albe, apoi din nou liniște.

- Întorceți-vă.

Îi atinse ușor coapsele ajutând-o să se întoarcă, îi centră cât mai bine corpul în fața ecranului, apoi conectă din nou aparatul.

În noua poziție, sâinii nu mai aruncau umbrele care până atunci îl tulburaseră. Nu mai era nevoie să-i spună să-și îndrepte bustul pentru a nu crea confuzii în observație. Nestăpănită, mâna alunecă în partea de jos a ecranului. La atingerea trupului cu forme rotunde zvâcnind de viață, nervii îi transmiseră un mesaj tulburător și păgân. Dar ochii de aici, din cealaltă parte a ecranului vedeau cu obiectivitate ce era cu greutatea celor cinci falange care se desfăceau sub formă de palmă.

- Tușiți...

Caverna se cicatrizase, traiectul aerului era normal, nu existau aderențe.

- Foarte bine, vă puteți îmbrăca.

O privi cu duioșie și nu putu să nu remarce ironia destinului; în timp ce el își desfăcea cordonul șorțului protector, reluându-și astfel condiția lui de om și de bărbat, fără acea „centură de castitate” care-l paraliza, ea își refăcea toată „platoșa” ei de femeie: de la bluza care-i acoperea bretelele indiscrete ale furoului și până la pudra cu care își tamponă ușor micile imperfecțiuni ale pielii. Și o tristețe ciudată îl cuprinse. Cazul clinic era rezolvat, putea prin urmare să fie o ființă cu sentimente; nimic nu-l mai împiedica să lase să crească în el mugurele seducției apărut pe neașteptate. Și totuși, era imposibil să treacă dincolo de motivul acestei întâlniri, forțând cursul natural al lucrurilor. Propriile cuvinte parcă acționau ca antidot contra sentimentului care pusese stăpânire pe el.

- Ce spuneți, domnule doctor?

- La plămâni nu este nimic. Iar restul n-are nici o importanță. Tulburări funcționale foarte frecvente la persoane sensibile...

- Vreau să-mi spuneți adevărul!

- Credeți-mă, vă vorbesc cu toată sinceritatea...

Grația copilărească a răspunsului i-a dat pentru un moment o speranță absurdă. Din nefericire, ea terminase de îmbrăcat și aranjat și era din ce în ce mai străină și mai distantă. Venise atrasă de un destin, destin care, poate, îi dăduse boala tocmai ca el s-o poată întâlni într-o zi, iar acum, dispărea peste câteva clipe în marea vieții, pierzând-o în mod stupid și pentru totdeauna. Doar câteva secunde, apoi va coborî scara și o va lua în sus pe stradă, dispărând definitiv.

- Într-adevăr, domnișoară, puteți fi pe deplin liniștită...

O privi cu disperare. Era din nou străină, dar plină de viață, așa cum intrase, așezată din nou pe același scaun, uitându-și din nou de picioarele care începuseră să se bucure nestăpănit.

Asistenta deschise ușa, complet străină de furtuna secretă din sufletul lui. Intră în sala alăturată, se întorse și ieși din nou.

- Vă voi prescrie niște picături...

A scris rețeta, i-a mai făcut câteva recomandări, i-a vorbit de tulburările endocrine și de metabolism - totul cu o voce caldă pe care o simțea ieșindu-i din piept, plină de emoție dar

pe care ea desigur o auzea doar ca adierea unei brize ușoare. Care or fi problemele ei, ce bărbat o va avea într-o zi, ce face și unde se duce?! Era neînsurat, nici o femeie nu-i neliniștea gândurile, poate că ar trebui să se agațe de acest colac de salvare pe care întâmplarea i-l oferea... Dar, cu siguranță, o va pierde peste câteva minute...

– Dacă mai rămâneți pe aici... putem să mai facem un nou examen radiologic peste câteva luni...

– Plec mâine...

– A, da? Atunci ne putem lipsi de el. Plămânii sunt sănătoși... în rest, în orice loc vă aflați puteți consulta un medic de aceeași specialitate. Cum v-am mai spus, nu trebuie să vă faceți griji... În orice caz e bine să vă supravegheați starea generală, din când în când să luați ceva fortificante: calciu, vitamine...

Ar fi vrut s-o oprească cât mai mult timp posibil, dar în același timp avea grijă ca spusele să privească doar cazul ei de sănătate. Și oare nu

facea parte tot din cazul ei faptul de-a o face să simtă că ea a fost cea care a aruncat o piatră, tulburând suprafața liniștită și fără culoare a unei vieți?!

Nu, cu siguranță că nu. De aceea se ridică, îi dădu rețeta și făcu un gest ușor că totul s-a terminat. Cu un surâs ea înțelese și se ridică, acum deja stăpână pe cele două picioare nedisciplinate. Luă rețeta, o puse în poșeta pe care el o violă dintr-o privire cu aviditatea celui care vrea să profite de ultima ocazie prin care ar ști ceva despre ea.

– Plătesc afară?

– Da, dacă vreți...

Nu se mai poate face nimic. N-o mai putea reține nici măcar o secundă.

– Bună ziua!

– Bună ziua!

Corpul flexibil se întoarse în fața ochilor lui înmărmuriți, dispărând încet prin ușa deschisă. Înainte de a o pierde definitiv din vedere, mai zări o meșă din părul blond, rămasă o clipă nesigură și nepăsătoare în deschizătura ușii.

**Traducere și prezentare:
Mariana Ploae-Hanganu**

dosar

SALMAN RUSHDIE DESPRE «ULTIMUL SUSPIN AL LUI MAURE»

Șapte ani după „Versetele satanice“, scriitorul cel mai apărat de pe planetă vine cu un roman somptuos epic și picaresc, patru sute de pagini încântătoare, de libertate și invenție literară. E cel mai frumos răspuns al unui om pe care nici o fatwa nu l-ar face să tacă.

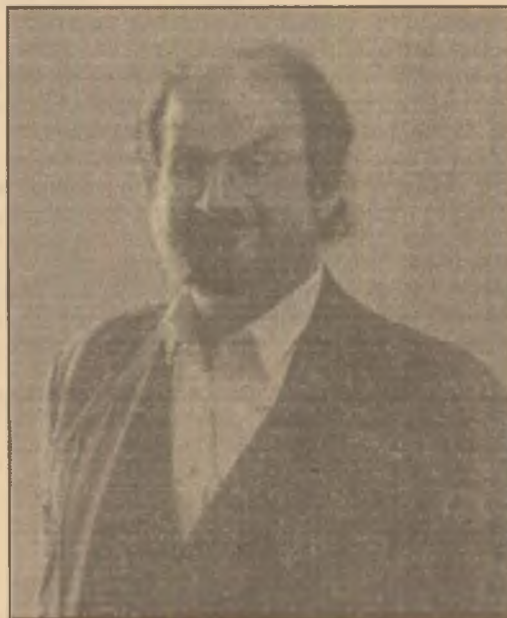
Am început „Ultimul suspin al lui Maure“ ca urmare a unui voiaj întreprins acum 15 ani cu „Copiii de la miezul nopții“. Același subiect, o generație mai târziu. Copilăria era materia primă; totul e văzut cu ochii unui copil din Bombay.

Era prima oară când îndrăzneam să incorporez anumite ritmuri, mode și invenții indo-engleze în engleza literară. Azi, sunt deosebit de mulțumit de munca mea asupra limbajului în „Ultimul suspin al lui Maure“. Relația mea cu India a devenit de atunci aceea a unui adult. Limbajul e mai fluid, mai senzual, mai exuberant. De altfel, am compasiune pentru noii mei traducători. Am scris cartea într-o stare de urgență. Îmi doream să aibă această energie și nerăbdare!

Personajele mele sunt mișcate de același sentiment pe care îl împărtășeam și eu: ne rămâne înaintea mai puțin timp decât s-ar putea crede. Timpul, pentru ele și pentru mine, e drămuț. De aceea, am folosit trei registre: am creat un limbaj rapid și comprimat. Am imaginat un povestitor al cărui corp avansează în vârstă mai repede decât vârsta lui reală. Timpul accelerat va fi simțit fizic în momentul când, la 10 ani, va părea să aibă o vârstă dublă.

Istoria gonește repede în romanul meu. Povestesc saga a patru generații care traversează secolul. Mi-ar fi fost ușor să mă refer la timpul meu și romanul ar fi ieșit de două ori mai mare. Dar n-am vrut să o iau cu încetinitorul, mi-am dorit ca destinul povestitorului meu să zboare în ritm de galop.

În câțiva ani, viteza istoriei lumii s-a accelerat incredibil. O simțim toți. Să luăm ca exemplu dezvoltarea corupției în India: atinge

proporții de neimaginat. Este una din temele povestirii mele, și mă aflu în anii-lumină ai adevărului adevărat. Episoadele referitoare la spionaj tehnologic pentru fabricarea bombei atomice indiene sunt inspirate din realitate. Desigur, nu mai locuiesc la Bombay, și nu fără motiv... Dar Joyce, exilatul, a putut să scrie „Ulyse“, marele roman al Dublin-ului, stând la Zürich, Triest și Paris.

Pentru mine Dublin e Bombay. Chiar dacă apropierea de Joyce mă stânjenește. Aici e un mister – scriitorul are puterea de a depăși condițiile exilului într-un chip extraordinar. A crea personaje indiene este ceva normal pentru mine. Le cunosc foarte bine, imaginația mea se ocupă de rest.

Inceputul povestirii se desfășoară la Cochin, în sudul Indiei. Nu am fost acolo decât de 3-4 ori în viață. Am fost meticolos și scrupulos în cercetările mele, pentru evitarea celei mai mici erori. Îmi amintesc că am descoperit la Cochin, în 1982, o sinagogă imensă. Am vorbit mult cu rabinul despre acest loc. Mi-a spus că nu mai erau decât 50 de evrei pe insulă. Azi, trebuie să

mai fie vreo 10. Este vorba de evrei din acele țări care au fost vânați în Spania lui 1492 și care, Portugalia și Irak s-au instalat în India. tinerețea mea nu existau evrei creștini și hinduși și existau indieni.

Mă simt consternat de faptul că aceste epichetele religioase sau comunitare, reprezintă mai mult semnele unei dezbinări decât ale unei uniri colective. A fost un moment în istoria lumii, și bineînțeles și în a Indiei, când existau adevărată cultură a melanjului. Această cultură s-a distrus prin fanatism religios.

Reconquista catolică din Spania a fost un eveniment catastrofic și distrugător pentru această cultură metisă.

Îmi plas amestecurile, impurul va avea mereu în ochii mei mai mult prestigiu decât puritatea.

În toate domeniile, a scrie, pentru mine înseamnă a scrie temeinic. Cum ai supraînțeles un palimpsest. A scrie este de asemenea a descifra scrisul disimulat sub rânduri. Există în romanele mele secrete. Astfel, personajele nu sunt niciodată ce par a fi. Întotdeauna urmează o direcție neașteptată: pentru ele, pentru cititor. Anumiți prieteni după ce m-am citit mi-au spus că acest roman e ciudastrălucitor, alții că e negru și tragic. Cu toții au dreptate, toate aceste culori se regăsesc în cartea mea. Claritate și negură, totul e aici. Invenția și punerea în formă a acestei cărți mi-au luat mult timp. Obsesia a ținut 5 ani. Primii 3 ani nu știu ce contur să-i dau, trebuie spus că situația personală nu era propice concentrării. Atunci m-am pomenit cu mii de pagini cu care nu știu ce să fac. Eram foarte neliniștit. Până în cele din urmă când am fost în stare să le spun celorlalte „Scuzați-mă, sunt scriitor și adevărata mea menire este să scriu și nu să strâng mâinile oamenilor, fie ei președinți sau nu, care exprimă solidaritatea față de mine.

Adevărata luptă a literaturii este cu cenzurii. Fanaticii religioși au vrut tăcerea mea. Singura mea victorie azi, în afara faptului că este important în ochii mei, că sunt în viață, este că continua scrisul. Romanul este victoria mea în cazul când cartea nu este în fruntea priorităților personale, brusc vă va plictisi. Când am început acest lucru, romanul mi s-a desfășurat în fața ochilor. Acești ultimi 2 ani au fost literalmente cei mai tulburători din viața mea, ca și cum m-a pierduți fuseseră de asemenea câștigați. Când cum imaginația mea se revelase mai fecundă decât o credeam. A existat un moment când s-a sfârșit, am fost pregătit și cartea s-a născut. Să fi fost garanția intelectuală cea care m-a susținut ca în cazul Taslima Nasreen? Nu cred. Credeți că sunt în stare să mă ocup de mine însumi și să împiedic pe alții să decidă în locul meu. Când am fost primit în Defense, acum câțiva ani, Lang și Jacques Toubon erau și ei președinți. Majoritatea intelectualilor sau oamenilor politici ce se aflau în sală se detestau cordial. Cel mai mare lucru ce poate să ți se întâmple este să te chezășia unui partid. Trebuie să mărturisesc că am încercat o oarecare plăcere la vederea acestor intelectuali rivali jucând în fața mea pe scena consensului.

Ați observat că, în cartea mea, bărbatul are mania supărătoare de a dispărea în mormânt. Femeile își continuă însă existența. Mi-a plăcut mult să-mi imaginez toate personajele feminine. Aurora, mama lui Maure, este fără îndoială un monstru, dar ea e irezistibilă.

Oamenii spun mecanic că femeia indiană este placidă, supusă, senină, pasivă. Experiența mi-a convins de contrariu. Femeile cunoscute de mine, în familie sau în afara ei, sunt volubile, exigente, excesive și libere sexual. Bombardează acest microcosmos cultural, e mai liber, se vorbește, decât restul Indiei. Acest lucru trebuie pus în legătură cu faptul că, pe lângă hinduismul de-a lungul timpului, comunitățile ce credeau în Zoroastru, cele evreiești și creștine au coexistat îndelung. Acestea au trei atitudini diferite în

alității, atitudinii care au sfârșit prin a se ența reciproc. Nu trebuie uitat că, dacă i e unul din statele cele mai populate, alitatea nu este străină de acest lucru.

Activitatea e arta contemporană indiană care a un rol mare în romanul meu. Tânăr fiind, frecventat mult artiștii indieni. Aurora e prietă, nu întâmplător. Pentru mine e o provocare. Am vrut să dau viață literară unui tablou. Din fericire, cei mai buni artiști indieni figurativi, nu abstracți. Temele și tehnicile sunt foarte eclectice: ele imbină mitologii și dove, influența japoneză și occidentală. Aceasta m-a ajutat să o imaginez pe Aurora. De la început, întreaga poveste din „Ultimul suspin al lui Bal Thackeray“ poate fi citită ca un tablou pierdut. În tot romanul, este un omagiu adus tuturor artistelor și scriitorilor. Fără nici o explicație, și cu ipocrizie, Bal Thackeray, criticile vamaled indiene au pus piedici în calea răspândirii romanului meu. Câteva săptămâni s-au strecurat prin ochiurile plasei. Bal Thackeray, în plâns la nivel federal, pentru a obliga guvernul să se explice în mod oficial. Pentru mine e foarte important să fiu citit în India. Romanul „Copiii de la miezul nopții“ impactul a acolo extraordinar. Nimic mai frumos nu mi s-a putut întâmpla. Să amintim aici că în romanul E.M. Forster, Kipling erau modelele și sursele știi absolute. Am vrut să fac auzită o altă voce, cea anglo-indiană.

După ce au auzit-o, alți scriitori tineri au avut curajul să cânte în manieră mai liberă propria muzică. Reacțiile critice indiene la „Ultimul suspin al lui Bal Thackeray“ au fost excepționale. Ce măsură mai mult este că, în țara mea, cartea este neglijată. Fundamentalistii hinduși nu sunt înțelegători de aceasta. Bal Thackeray, fascinantul lor lider de la Bombay, este copia aproape fidelă a personajului meu Raman Fielding. Nu o neg. De la început, Bal Thackeray s-a recunoscut în el. Dar în același timp, Fielding e un personaj compozit, creat din întâlnirile mele cu diverși scriitori fundamentalști, pe când turnam, acum câțiva ani, documentarul meu despre India, pentru televiziunea engleză.

Fielding este un melanj al tuturor acestor personaje, dar s-ar putea spune și că adevăratul personaj poate fi chiar rusul Jirinovski, ce pune în discuție naționalismul și fundamentalismul.

Mă îngrozesc partidele fanatice, ca acela al Bal Thackeray. Ele reprezintă pentru India

mea una din cele mai mari amenințări. Bombay are o istorie secretă, este hăituit de două mafii. Una criminală, a musulmanilor, alta mai apropiată de politică, organizată de fundamentalistii hinduși. Chiar în interiorul mafiei există un violent conflict hindo-musulman.

Sunt agasat adesea când, pentru a mi se face plăcere, mi se cataloghează cartea ca o operă de imaginație pură. Tot ce povestesc despre Bombay s-a întâmplat cu adevărat. Nu vorbesc despre o lume închipuită, ci de o lume reală. Adevăratul miracol al literaturii este că, grație ei, nu aparții nimănui. Nimeni nu te posedă. Singura responsabilitate este să spui ce ai de spus. Nu te iubesc oamenii? Să treacă la altă carte. La începutul vacanțelor și al agitației suscitade de „Versetele satanice“, cele mai violente atacuri veneau de la cei ce nu mă citiseră. Această nebunie e insuportabilă. Khomeiny nu a citit niciodată versetele. Aceasta nu l-a împiedicat să-și lanseze „fatwa“ sa. Reflectând asupra istoriei persecuțiilor literare, am înțeles că mereu se întâmplă așa: persecutorul nu citește niciodată cartea pe care o condamnă. Când Joyce a fost pus la index de societatea engleză, cine citise „Ulysees“? Același lucru s-a repetat cu Vladimir Nabokov și Henry Miller. Ca să condamni o carte la incinerare e necesar să o fi citit.

Lucrul care a fost pentru mine cel mai greu de acceptat, chiar dacă pare minor, l-au reprezentat atacurile, în Anglia, în Europa, venite din partea unor oameni ce nu erau musulmani. Au fost șarje politice. Prima reacție a lui Chirac biciuind „blasfemiile“ mele nu mi-a fost deloc plăcută. Dar el, cel puțin după aceea, a evoluat. Când Khomeiny acționează ca un Khomeiny, nu e surprinzător. Dar când „Daily Mail“ propagă aceeași ură, asta mă înnebunește. Nu am pretins niciodată că lumea trebuie să mă iubească sau să-mi aprecieze cărțile. Atacurile dirijate contra mea erau direct la persoană. Când am fost pus sub amenințarea Fatwa, am fost prezentat în propria-mi țară ca o persoană odioasă, ipocrită, ignorantă, avidă de câștig, arogantă. Insulte s-au propagat pe coloane în țări, și continuă. Pericolul există. Mereu sunt oameni care declară din umbră că nu-și vor pune amenințările în practică. Cum să-i crezi? De-a lungul conferințelor în Anglia, întâlnesc foarte mulți cititori musulmani, și mai ales cititoare, al

cărora sprijin, pentru mine este manifest. Redactarea „Ultimul suspin al lui Bal Thackeray“ a fost un veritabil moment de jubilație. Am regăsit culorile, zgomotele, mirosurile din India. Cine a fost în India s-a expus acestui asalt al simțurilor. De aceea mi-am dorit ca această carte să fie hrănită de o senzualitate adevărată. Aș putea să mă reîntorc acolo? Răspunsul nu-mi aparține. Să fie teama de moarte? Nu sunt în nici un caz partizan al acestei alegeri. Nu îi ofer favoarea. Moartea, la ea gândesc tot mai puțin. Când, acum 7 ani, a început această poveste îngrozitoare, mi-am închipuit că sfârșitul meu era aproape. Cu timpul am evoluat. O întâlnire a fost determinantă pentru mine: e vorba de cea din Olanda, cu artiștii și intelectualii din Sarajevo. Unul dintre ei m-a întrebat dacă nu mă tem că voi fi asasinat. I-am răspuns că, în legătură cu această teamă, alegerea este extrem de simplă: ori te așezi la colțul unei străzi tremurând, ori îți îmblânzești teama și continui drumul. Am înțeles că situația lor era mult mai rea decât a mea. Pentru ei amenințarea era invizibilă și permanentă în același timp. Dacă, înainte de traversarea unei străzi, un locuitor din Sarajevo s-ar întreba: „Trebuie să alerg, să mă târăsc, sau să aștept?“, el n-ar fi nicidecum în stare să traverseze. Singura manieră de a supraviețui este fără îndoială să adopți un pas normal și să ajungi de partea cealaltă a drumului. Ei, ca și mine, au ales să trăiască, ca și cum primejdia nu ar exista. E singura atitudine pe care o poți avea. Trebuie să înveți să-ți supui frica. Aceasta, fără dubiu, datorită unui ciudat mecanism interior prin care ființa umană negociază situațiile extreme de acest fel. Trebuie găsit un mijloc de a pune frica într-un mic compartiment secret al sufletului fiecăruia, ca apoi acesta să se închidă ușor. Astăzi, privitor la soarta mea, sunt mai optimist ca acum 2 ani. Sunt oare un naiv plin de iluzii? Totuși, am sentimentul clar că această carte mi-a permis să întorc foaia. Poate episodul „Versetelor satanice“ aparține de acum înaintea trecutului? Am cu adevărat impresia că am scăpat de furtună. Chiar dacă furtuna nu se sfârșește niciodată. Polițistii care mă protejează par a împărți acest punct de vedere. Principala lor grijă nu era atât propria mea securitate, cât frica de gravele tulburări ale ordinii publice, datorate prezenței mele în cutare sau cutare loc. Eram obsedați de mari manifestații. Ele mai există. Nu se mai uneltesc răzmerițe. Și a dispărut și frica de îngerii mei păzitori. Toate acestea fac situația mea mai... „ușoară“. Tema literară care mă obsedează cel mai mult este aceea a imigrării în masă. Acest fenomen, care a luat amploare la sfârșitul anilor '50, are drept consecință directă faptul că milioane de oameni nu se mai definesc printr-o singură identitate, ei se văd, se simt în „pluralitate“. Eu, de pildă, aparțin atât Indiei cât și Angliei. Priviți un film despre străzile Londrei la începutul anilor '50. Toată lumea era albă. Aceeași stradă filmată azi e mult mai colorată. Când vorbesc de corupție și fanatism în India, cititorii europeni nu trebuie să creadă că acest lucru rezolvă totul. Istoria este, din nefericire azi, o istorie planetară. Personajele mele, ajutate de faptul că trăiesc în India, chiar dacă sunt evrei, hinduși sau portughezi, devin universale. E și cazul personajului meu preferat, Aurora. Regret doar un lucru: că nu există. M-aș fi îndrăgostit nebunește de ea.

* Traducerea în franceză a romanului a fost semnalată și de Sorin Băieșu, în „Adevărul literar și artistic“ din 25 februarie 1996, în cronică „Rushdie. Lloca, Eco“, subliniindu-se intenția de a scrie o carte fără autor, în care viața terorizată a scriitorului să nu poată fi repetată.

După Le Nouvel Observateur

Traducere:
Teodora Moșet

1. Angela Martin – o hispanistă care înobilează o editură.

2. „Pe malul Stixului“ (1968), Leonid Dimov pactizează cu eternitatea.

3. Într-un prezidiu (alături de Alexandru Balaci, Mircea Tomuş, M. R. Iacoban și Domokos Geza), Octavian Paler gândește la „Viața pe un peron“.

4. O editoare (Doina Uricariu) și un critic (Mihai Zamfir) pândesc cărțile de referință.

5. George Bălăiță „Conversând despre Ionescu“ (1967) cu Ion Ianoși și Aurel Covaci.

În acest moment revista noastră se difuzează la toate chioșcurile RODIPET din țară. În București, poate fi procurată de la următoarele puncte: librăriile Humanitas, librăria Sadoveanu, librăria Cartea Românească, sala Radio, piața Romană, Pasajul Universității și Muzeul Literaturii Române. Totuși, cel mai sigur mod de a intra în posesia ei este abonamentul. E ieftin și vă aduce la timp revista în casele dumneavoastră.